

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการในด้านต่าง ๆ นั้นเป็นสวัสดิการที่รัฐต้องจัดหาให้ แต่เนื่องจากประเทศมีงบประมาณอย่างจำกัด ดังนั้นภาครัฐและเอกชนจึงมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาคุณภาพคนพิการให้สามารถพึ่งตนเองได้เพื่อเป็นการลดภาระทางสังคม การที่จะพัฒนาคนพิการให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงนั้น นอกจากการให้การศึกษาระดับพื้นฐานแล้ว การส่งเสริมอาชีพสำหรับคนพิการยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะ มีฝีมือที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้มีการวิจัย เรื่องรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

การวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เป็นแม่แบบ สำหรับหน่วยงานองค์กร และศูนย์ที่มีการฝึกวิชาชีพให้คนพิการทางกาย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการฝึกวิชาชีพให้คนพิการมากที่สุด เพื่อสนองตอบนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมการฝึกวิชาชีพคนพิการเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไป วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิชาชีพประเภทงานทักษะฝีมือที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายแต่ละลักษณะ ได้แก่ แขนพิการข้างเดียว ขาพิการข้างเดียว ขาพิการทั้งสองข้าง แขนขาพิการอย่างละข้าง และขาพิการสองข้าง แขนพิการข้างเดียว 2) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการฝึกวิชาชีพประเภทงานทักษะฝีมือที่เหมาะสมกับคนพิการทางกาย โดยประมวลจากหลักทฤษฎี ความคิดเห็นของผู้สอนคนพิการ และความคิดเห็นของคนพิการกลุ่มเป้าหมาย และ 3) เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกวิชาชีพประเภทงานทักษะฝีมือที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายและแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้มีบทบาทด้านการฝึกอาชีพคนพิการ

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธีโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก เสริมด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์แนวคิด-ทฤษฎี โดยการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เริ่มต้นจากการศึกษาภูมิหลังเกี่ยวกับคนพิการประเภทต่าง ๆ การดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเกี่ยวกับการฝึกอาชีพในประเทศไทย ตลอดจนปรัชญาการศึกษาที่นำมาใช้ฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกาย รวมถึงทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ

สุดท้ายจะเป็นการตรวจสอบวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักการและกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อฝึกวิชาชีพของคนพิการทางกาย เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์เป็นฐานคิดเพื่อกำหนดเป็นประเด็นสำหรับการเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบัน

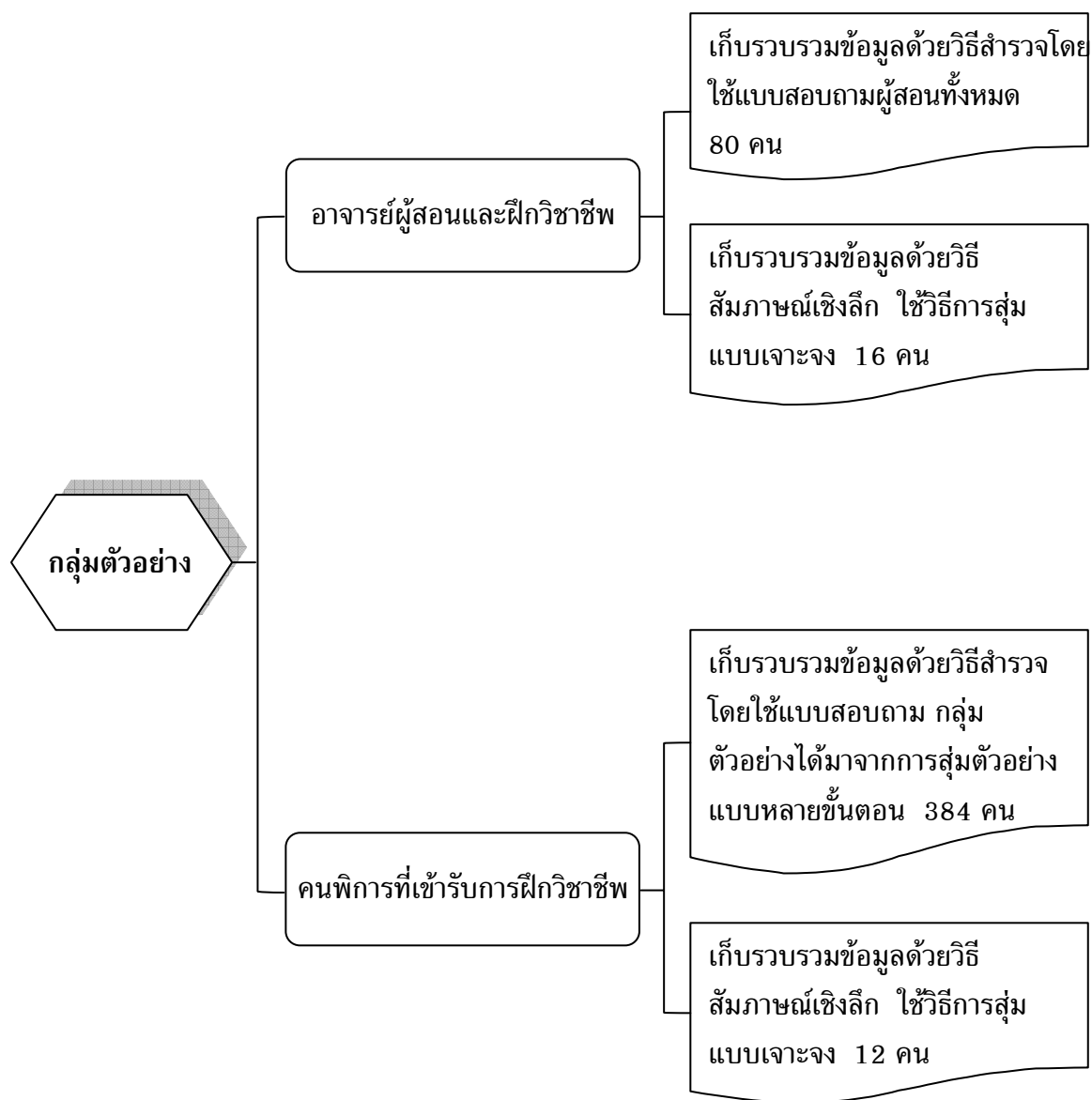
ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการฝึกทักษะวิชาชีพ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้สอนและผู้เรียนด้วยวิธีการดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกวิชาชีพในปัจจุบัน และรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมจากอาจารย์ผู้สอนคนพิการในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ได้แก่ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม (สาขาวิชาช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) ประเภทวิชาพาณิชยกรรม (สาขาวิชาคอมพิวเตอร์) ประเภทวิชาคหกรรม (สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ประเภทวิชาศิลปกรรม (สาขาวิชาทัศนกรรมและการฝีมือ) และสำรวจการได้รับการฝึกวิชาชีพในรูปแบบที่เป็นปัจจุบันและรูปแบบที่เหมาะสมตามความต้องการของคนพิการทางกายที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในประเด็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการฝึกวิชาชีพจากอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ได้แก่ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม (สาขาวิชาช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) ประเภทวิชาพาณิชยกรรม (สาขาวิชาคอมพิวเตอร์) ประเภทวิชาคหกรรม (สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ประเภทวิชาศิลปกรรม (สาขาวิชาทัศนกรรมและการฝีมือ) และสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมกับการฝึกวิชาชีพ ตามความต้องการของคนพิการทางกาย

กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่

1) อาจารย์ผู้สอนและฝึกวิชาชีพ ซึ่งตอบแบบสอบถาม จำนวน 80 คน และให้สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 16 คน และ 2) คนพิการทางกายที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพ ซึ่งตอบแบบสอบถาม จำนวน 384 คนและให้สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 12 คน (ภาพที่ 70)

ภาพที่ 70 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพ สำหรับคนพิการทางกาย โดยการสังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม ได้ร่างรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพเพื่อการประเมินความเหมาะสมในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 การประเมินและปรับปรุงแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

ผู้วิจัยได้นำเสนอร่างรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 ต่อเวทีประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์เรื่อง “รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกาย” วันอังคารที่ 9 สิงหาคม 2548 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล (ภาพที่ 71) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและความเป็นไปได้ของรูปแบบดังกล่าว และแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา พิเศษ ผู้เชี่ยวชาญการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการศึกษา ด้านการแพทย์ ด้านอาชีพ และด้านสังคม และนักวิชาการทั่วไปทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว ประกอบด้วยบุคคลทั้งที่เป็นคนปกติและบุคคลที่เป็นคนพิการทางกาย จำนวนทั้งสิ้น 21 คน (ภาคผนวก ค) ที่ประชุมได้เห็นชอบกับโครงสร้างของร่างรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่นำเสนอ พร้อมทั้งให้คำแนะนำในการปรับรายละเอียดเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งให้ข้อเสนอแนะการนำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในสภาพจริง ซึ่งผู้วิจัยได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการประชุม เป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ได้รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่เป็นแม่แบบที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยต่อไป

ภาพที่ 71 ภาพการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์

สรุปผลการวิจัยและอภิปราย

สรุปผลการวิจัยประกอบด้วย 2 ตอน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับ เริ่มจากตอนที่ 1 ความเหมาะสมของสาขาวิชาชีพกับความพิการทางกาย ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง ตอนที่ 2 รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายและการนำไปใช้ ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สองและสาม

ตอนที่ 1 ความเหมาะสมของสาขาวิชาชีพกับความพิการทางกาย

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน และผู้เรียนพิการทางกาย พบข้อมูลที่สอดคล้องกันในประเด็นความเหมาะสมระหว่างสภาพความพิการกับสาขาวิชาชีพที่เข้ารับการฝึกดังต่อไปนี้

ผู้เรียนที่มีขาพิการข้างเดียวและขาพิการทั้งสองข้าง สามารถฝึกวิชาชีพได้ทุกประเภท คือ สามารถเข้ารับการฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม (ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) วิชาชีพพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) วิชาชีพคหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า) และวิชาชีพศิลปกรรม (หัตถกรรมและการฝีมือ) เพราะสาขาวิชาชีพดังกล่าวข้างต้นผู้เรียนจำเป็นต้องใช้แขนและมือในการปฏิบัติวิชาชีพมากกว่าส่วนขาและเท้า ซึ่งในระหว่างการฝึกวิชาชีพสามารถหาอุปกรณ์ช่วยในส่วนขาและเท้าได้ง่าย เช่น ขาเทียม รถวิลแชร์ และอุปกรณ์ดังกล่าวราคาถูกกว่าอุปกรณ์ช่วยในส่วนของแขนและมือโดยเฉพาะสาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม(ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) และวิชาชีพคหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า) ที่จำเป็นต้องใช้แขนกลหรือแขนประดิษฐ์ในการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ เพราะแขนเทียมธรรมดาไม่สามารถใช้ในการฝึกปฏิบัติวิชาชีพได้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าแขนกล

ผู้เรียนที่แขนพิการข้างเดียว, แขนขาพิการอย่างละข้าง, ขาพิการสองข้างแขนพิการข้างเดียว สามารถฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) และศิลปกรรม (หัตถกรรมและการฝีมือ) ส่วนวิชาชีพคหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า)และช่างอุตสาหกรรม (ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) นั้น สภาพร่างกายไม่มีความเหมาะสมในการฝึกวิชาชีพ เนื่องจากวิชาชีพคหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า) จำเป็นต้องใช้แขนในการจับยึดผ้าในการตัดเย็บ ใช้แขนและมือในการการจับอุปกรณ์ได้แก่ กรรไกร เข็มและด้าย ฯ ถ้าไม่มีแขนและมือจะทำให้การตัดเย็บเป็นไปด้วยความลำบากใช้เวลานานและฝีมือในการตัดเย็บไม่ได้มาตรฐานตามที่ตลาดแรงงานต้องการ ซึ่งการที่จะหาอุปกรณ์ช่วยแทนแขนและมือนั้นเป็นไปด้วยความลำบากและมีราคาแพงเช่นแขนกล เป็นต้น ในส่วนที่ผู้เรียนที่แขนพิการข้างเดียว แขนขาพิการอย่างละข้าง ขาพิการสองข้างแขน

พิการช่างเดียวไม่มีความเหมาะสมในการฝึกวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม (ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) นั้น เนื่องจากวิชาชีพช่างอุตสาหกรรมจำเป็นต้องใช้แขนและมือในการจับเครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ที่มีน้ำหนักมากและมีความซับซ้อนของวงจรต่าง ๆ ระหว่างประดิษฐ์หรือซ่อมแซม นอกจากนี้ในระหว่างปฏิบัติวิชานั้นจำเป็นต้องใช้แขนและมือในการจับอุปกรณ์ได้แก่ คีม บั๊กกรี ไขควง ฯ ดังนั้นถ้ามีแขนเพียงข้างเดียวจะปฏิบัติวิชาชีพลำบาก นอกจากนี้การควบคุมเครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ให้อยู่นิ่งหรือเคลื่อนไหวเพื่อการประดิษฐ์และซ่อมแซมส่วนมากจำเป็นต้องใช้แขนและมือทั้งสองข้าง ซึ่งการที่จะหาอุปกรณ์ช่วยทดแทนแขนและมือนั้นเป็นไปได้ด้วยความลำบากและมีราคาแพง เช่น แขนกล

ความเหมาะสมระหว่างสภาพความพิการกับสาขาวิชาชีพที่เข้ารับการฝึกสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 126

ตารางที่ 126 ความเหมาะสมระหว่างสภาพความพิการกับสาขาวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก

สาขาวิชาชีพ	สภาพความพิการที่มีความเหมาะสมในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพ	
	-ขาพิการข้างเดียว -ขาพิการทั้งสองข้าง	-แขนพิการข้างเดียว -แขนขาพิการอย่างละข้าง -ขาพิการทั้งสองข้างแขนพิการข้างเดียว
อุตสาหกรรม (ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์)	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม
พาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์)	เหมาะสม	เหมาะสม
คหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า)	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม
ศิลปกรรม (หัตถกรรมและ การฝีมือ)	เหมาะสม	เหมาะสม

ตอนที่ 2 รูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับคนพิการทางกายและการนำไปใช้

หลักการ

หลักการของรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของปรัชญาการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการ รวมทั้งการศึกษาสภาพของรูปแบบการฝึกวิชาชีพในปัจจุบัน และรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมในประเด็นต่าง ๆ จากผู้สอนและผู้เรียนในศูนย์ฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย มีสาระสำคัญดังนี้

1. การจัดการฝึกวิชาชีพจะต้องยึดหลักการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดการศึกษาให้กับคนพิการแต่ละบุคคลและจัดทำแผนการสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Implementation Plan: IIP) ก่อนเริ่มการฝึกวิชาชีพและจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน

2. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนการฝึกวิชาชีพจะต้องเอื้ออำนวยต่อคนพิการ กล่าวคือ จะต้องจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่ ทางขึ้นลง ทางเดิน ห้องน้ำ ห้องเรียน ห้องพัก และโรงฝึกวิชาชีพให้เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตประจำวันและเอื้ออำนวยต่อการฝึกวิชาชีพสำหรับผู้พิการที่มีลักษณะความพิการทางกายแต่ละประเภท

3. การจัดการฝึกวิชาชีพจะต้องผสมผสานด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางวิชาชีพโดยเฉพาะนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางวิชาชีพ และนอกจากการมุ่งพัฒนาทักษะวิชาชีพที่สามารถแสดงทักษะให้เห็นทางกายภาพแล้วจะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาจิตใจและสังคมของผู้เรียนด้วย

4. การประเมินผลการฝึกวิชาชีพคนพิการจะต้องยึดหลักการประเมินตามสภาพจริงโดยให้ความสำคัญที่ตัวผู้พิการว่ามีพัฒนาการด้านความรู้ทางวิชาการและทักษะวิชาชีพ และสามารถปฏิบัติเกี่ยวกับวิชาชีพได้อย่างแท้จริงหรือไม่ โดยดูจากภาพรวมของพัฒนาการที่เกิดขึ้นจริง

5. รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย หมายถึง แบบแผนหรือโครงสร้างของการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการที่มุ่งให้เป็นแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการประเภทต่าง ๆ ได้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ 4) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ 5) ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ และ 6) ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ โดยเป็นรูปแบบมาตรฐานของการฝึกวิชาชีพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพคนพิการ

องค์ประกอบของรูปแบบการฝึกวิชาชีพ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนและผู้เรียนที่พิการทางกายเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย ในระยะที่ 1 จนสามารถได้ร่างรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย (tentative model) ซึ่งได้นำเสนอในที่ประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ สรุปว่ารูปแบบดังกล่าวมีโครงสร้างโดยรวมเหมาะสมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกายได้ แต่มีบางองค์ประกอบของรูปแบบที่ต้องมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบย่อยเพื่อให้รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รูปแบบที่ปรับตามข้อเสนอแนะจากการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ ยังคง 6 องค์ประกอบหลัก (ภาพที่ 72) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านผู้สอน กล่าวถึงลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สอนวิชาชีพแก่คนพิการทางกาย ซึ่งมีส่วนประกอบย่อย 5 ส่วน คือ คุณวุฒิ ความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่สอน ทักษะการสอนวิชาชีพ บุคลิกภาพและจิตพิสัย และความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนต่อผู้เรียน

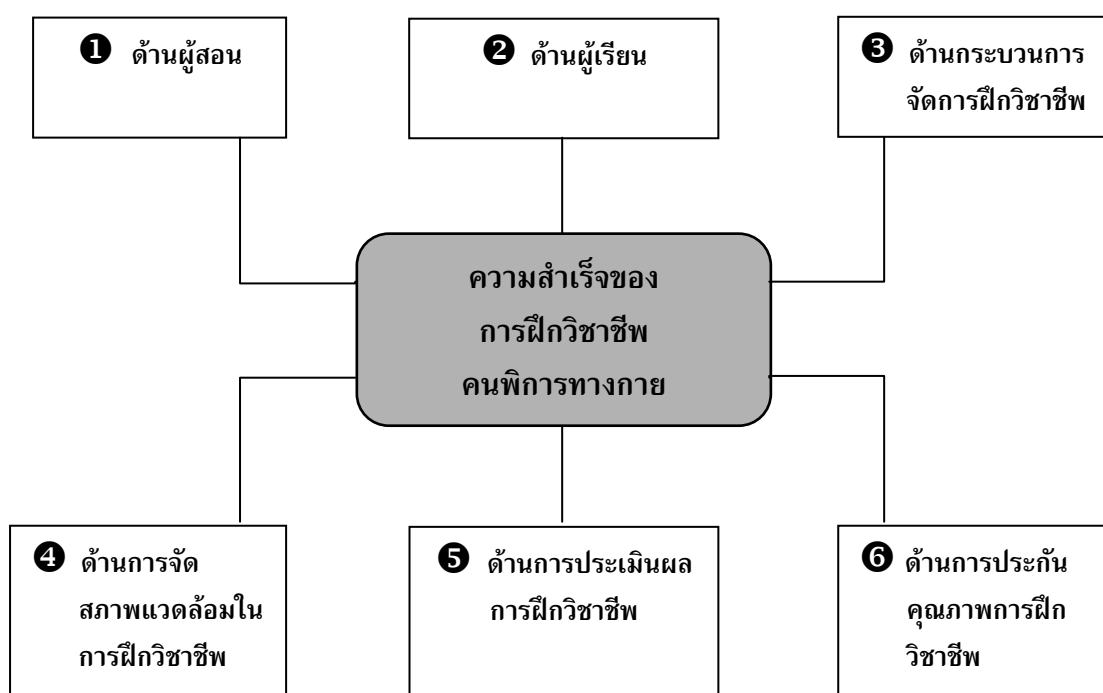
องค์ประกอบที่ 2 ด้านผู้เรียน กล่าวถึงลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วน คือ ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ กล่าวถึง กระบวนการจัดการต่าง ๆ ในการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกาย ซึ่งมีส่วนประกอบย่อย 3 ส่วน คือ การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพ หลักสูตรและเนื้อหา และกลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาชีพ

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ กล่าวถึง การจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการฝึกวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วน คือ สภาพทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพ และมาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพ

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ กล่าวถึง การประเมินผลการฝึกวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพในการวัดผลสัมฤทธิ์ของการฝึกวิชาชีพได้อย่างแท้จริง ซึ่งมีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วน คือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และการประเมินสมรรถภาพในวิชาชีพของผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 6 ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ กล่าวถึง ระบบและกลไกการประกันคุณภาพของการฝึกวิชาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการฝึกวิชาชีพ ซึ่งมีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วน คือ การประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพ และการประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก

ภาพที่ 72 องค์ประกอบหลักของรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

จะเห็นว่าองค์ประกอบ 6 ด้าน ดังกล่าวนี้นี้ ครอบคลุมทั้งบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และกลไกการประเมิน เพื่อประกันประสิทธิภาพของการจัดการฝึกทักษะวิชาชีพให้กับคนพิการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่บูรณาการจากหลายแนวคิดและหลักการที่เป็นมาตรฐาน อันได้แก่ รูปแบบของการฝึกอบรมวิชาชีพของ Polloway และ Patton (1993: 481) รูปแบบการเรียนรู้ของ Braker (1982: 62) รูปแบบบัณฑิตเวียนของกระบวนการฝึกอบรมของ Lynton และ Dai (1976: 38) รูปแบบการฝึกวิชาชีพและการประเมินผลของภูมิภาคเอเชีย (Vocational & Industrial Board, Singapore, 1986: 51) และวงจรการสอนของจำนง (2534: 15) ดังที่ปรากฏในบทการตรวจเอกสาร (บทที่ 2) ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มีความแตกต่างจากแนวคิดและหลักการทั่วไป คือ เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญทั้งผู้สอน ผู้เรียน กระบวนการเรียนการฝึกวิชาชีพ การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การประเมินผลการฝึกวิชาชีพ และการประกันคุณภาพ จึงเป็นรูปแบบที่เป็นองค์รวมต่างกับแนวคิดและหลักการของคนอื่นที่มีมุมมองและให้ความสำคัญเป็นเฉพาะด้าน

รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบมีดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านผู้สอน

ในกระบวนการเรียนการสอนนั้น การที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้ที่ถ่ายทอดความรู้นั้นก็คือผู้สอนนั่นเอง การฝึกวิชาชีพก็เช่นกันผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพในเรื่องของเนื้อหาของวิชาชีพและการฝึกทักษะวิชาชีพได้ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้สอนเป็นสำคัญ ดังนั้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สอนในการฝึกวิชาชีพจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง จากผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกทักษะวิชาชีพแก่คนพิการทางกายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ นั้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สอนทุกสาขาวิชาชีพในภาพรวมมีดังต่อไปนี้

คุณวุฒิ ผู้สอนจำเป็นต้องมีคุณวุฒิหรือสำเร็จการศึกษาตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน ทั้งนี้เนื่องจากผู้สอนที่จบมาโดยตรงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ด้านเนื้อหา ถ่ายทอดการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ รวมทั้งเป็นผู้ปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพให้กับผู้เรียนในสาขานั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า มีผู้สอน ร้อยละ 19 ของกลุ่มตัวอย่างผู้สอนที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้มีวุฒิการศึกษาที่ไม่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน (ตารางที่ 5) ซึ่งผลของการวิจัยเชิงคุณภาพทำให้ทราบว่ากรณีที่ผู้สอนมีคุณวุฒิไม่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอนนั้น จำเป็นต้องมีการประสบการณ์ในวิชาชีพที่สอนเป็นระยะเวลาอันยาวนานรวมทั้งไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาชีพที่สอนจนมีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพที่สอนเป็นที่ยอมรับ

ความรู้ความสามารถ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถสูงในสาขาวิชาชีพที่สอน กล่าวคือ ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพอย่างถ่องแท้ มีความสามารถสูงในการปฏิบัติและมีทักษะวิชาชีพที่สอนเป็นอย่างดี นอกจากความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่สอนแล้วผู้สอนจำเป็นต้องมีความสามารถในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วยเนื่องจากผู้เรียนมีความแตกต่างกันในทั้งระดับความรู้ความสามารถพื้นฐาน มีสภาพร่างกายที่มีระดับความพิการแตกต่างกัน ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการเรียนการฝึกวิชาชีพจึงต้องมีการวางแผนการช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล สิ่งสำคัญที่ผู้สอนต้องมีก็คือการได้รับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในเรื่องของวิชาการเพื่อให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพที่ตนเองสอน นอกจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแล้วจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดให้ไปเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในวิชาชีพที่สอนด้วย ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ผู้สอนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ควรได้รับการเพิ่มพูนความรู้ ดังต่อไปนี้ สาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม(สาขาช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างอิเล็กทรอนิกส์) ควรได้รับการส่งเสริมให้ไปเพิ่มพูนความรู้ด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมใหม่ ๆ สาขาวิชาชีพพาณิชยกรรม(สาขาคอมพิวเตอร์) ควรได้รับการส่งเสริมให้ไปเพิ่มพูนความรู้ด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศใหม่ ๆ เนื่องจากสาขาวิชาคอมพิวเตอร์มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สาขาวิชาชีพคหกรรม (สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ควรได้รับการส่งเสริมให้ไปเพิ่มพูนความรู้ด้านแฟชั่นสมัยใหม่ และสาขาวิชาศิลปกรรม(สาขาหัตถกรรมและการฝีมือ) ควรได้รับการส่งเสริมให้ไปเพิ่มพูนความรู้ด้านศิลปะและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ

ทักษะการสอนวิชาชีพ ผู้สอนต้องมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาวิชาชีพ สู่ผู้เรียน รวมทั้งต้องเชื่อมโยงความรู้และเนื้อหาสู่การฝึกวิชาชีพปฏิบัติของผู้เรียนด้วย ดังนั้นในการเรียนการฝึกวิชาชีพจะต้องมีแผนการสอนเพื่อเปรียบเสมือนเป็นแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ กำหนดขอบเขตการเรียนรู้ รวมทั้งกำหนดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ ระหว่างการเรียนการฝึกวิชาชีพ และเป็นสิ่งกำหนดการวัดและประเมินการเรียนการฝึกวิชาชีพที่ครอบคลุมทั้ง 3 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการคิด ทักษะการติดต่อวิชาชีพ และทักษะการปฏิบัติวิชาชีพ ซึ่งแผนการสอนจะต้องมีความสอดคล้องกับผู้เรียนในแต่ละสาขาวิชาชีพ นอกจากแผนการสอนแล้วในการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาวิชานั้นผู้สอนจะต้องมีเอกสาร หนังสือ และตำรา เพื่อเป็นคู่มือในการสอน ถ้าผู้สอนมีความสามารถในการปรับและพัฒนาเอกสารหรือคู่มือการสอนให้มีความเหมาะสมกับการรับรู้ของผู้เรียนแล้วจะทำให้การเรียนการฝึกวิชาชีพเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพเนื่องจากผู้สอนได้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การเรียนการฝึกวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงแผนการสอน และเอกสาร หนังสือ ตำรา เท่านั้น ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญอีกหลายประการ ได้แก่ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้โดยดำเนินกิจกรรมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในการเรียนและการฝึกทักษะวิชาชีพเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาและเกิดทักษะวิชาชีพที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ผู้สอน

จำเป็นต้องรู้จักใช้เทคโนโลยีในการเรียนการฝึกวิชาชีพที่หลากหลายเหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจของผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความพิการ ดังการจัดประสบการณ์และการใช้สื่อในการเรียนการฝึกวิชาชีพจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความพิการของผู้เรียนด้วย

บุคลิกภาพและจิตพิสัย บุคลิกภาพและจิตพิสัยถือเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญในการสอนคนพิการ เนื่องผู้เรียนที่พิการมีสภาพร่างกายที่ไม่สมบูรณ์เหมือนคนปกติ ดังนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ ยอมรับในสภาพความพิการของผู้เรียนโดยไม่มีการรังเกียจหรือทำให้ให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความมีปมด้อยของร่างกายตนเอง และต้องรู้จักใช้หลักจิตวิทยาในการเรียนการฝึกวิชาชีพให้แก่คนพิการ โดยเฉพาะการเสริมแรงทางบวกซึ่งจะช่วยให้คนพิการมีความพยายามและตั้งใจในการฝึกทักษะวิชาชีพมากขึ้น นอกจากนี้ผู้สอนจะต้องมีบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับวิชาชีพที่สอนด้วย เช่น ผู้สอนวิชาชีพคหกรรม(สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) จะต้องมีความบุคลิกภาพการแต่งกายที่ทันสมัย รักสวยรักงาม และผู้สอนสาขาวิชาศิลปกรรม(สาขาทัศนกรรมและการฝีมือ) จะต้องมีความบุคลิกภาพแบบนักศิลปิน มีความละเอียดละออในการประดิษฐ์สิ่งของ เป็นต้น

ความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนต่อผู้เรียน ในการฝึกวิชาชีพให้คนพิการนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ดูแล คอยให้คำปรึกษาและดำเนินการกิจกรรมการเรียนการฝึกวิชาชีพให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละสาขาวิชาชีพ ดังนั้นความเหมาะสมของผู้สอนต่อผู้เรียนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญถ้าผู้เรียนที่พิการมีมากและครูผู้สอนดูแลไม่ทั่วถึงก็จะทำให้การเรียนการฝึกวิชาชีพเป็นไปด้วยความด้อยประสิทธิภาพ เนื่องผู้เรียนที่พิการมีข้อจำกัดของร่างกายอาจทำให้การเรียนการฝึกวิชาชีพล่าช้าและไม่เป็นไปตามที่ผู้สอนได้วางแผนไว้ สัดส่วนผู้สอนที่เหมาะสมต่อผู้เรียนที่ได้การประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ คือ ผู้สอน 1 คน ต่อ ผู้เรียน 20 คน ทั้งนี้ขึ้นกับความเป็นไปได้ที่ศูนย์ฝึกวิชาชีพจะกระทำได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ได้แก่ งบประมาณในการจ้างผู้สอน และจำนวนผู้สมัครเรียนในสาขาวิชาชีพต่างๆ ซึ่งการจำกัดจำนวนรับผู้เรียนบางครั้งถือเป็นการปิดโอกาสทางสังคม

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการฝึกวิชาชีพเนื่องจากเป็นผู้ที่สมัครเข้ามาฝึกเพื่อที่จะได้นำความรู้และทักษะวิชาชีพไปใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ ดังนั้นผู้เรียนที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพจะต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก จากผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกทักษะวิชาชีพแก่คนพิการทางกายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ

นั้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เป็นที่ต้องการของทุกสาขาวิชาชีพในภาพรวมมีดังต่อไปนี้

ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ ในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพนั้นลำดับแรกผู้เรียนจะต้องสามารถปรับตัวเองให้ยอมรับความพิการของตนเองให้ได้ก่อน จากการศึกษาทำให้ทราบว่าผู้เรียนที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพมีทั้งผู้ที่พิการตั้งแต่กำเนิดและผู้พิการภายหลังอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุ ผู้พิการมาตั้งแต่กำเนิดจะยอมรับสภาพความพิการของตนเองได้ดีกว่าผู้พิการภายหลังและมีความพร้อมทางร่างกายและจิตใจดีกว่า ดังนั้นผู้พิการที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพจะต้องปรับตัวเองให้ยอมรับความพิการและปรับตนเองให้ใช้ร่างกายปัจจุบันให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ผู้เรียนจะต้องรับรู้ความสามารถของร่างกายตนเองด้วยว่าตนมีความเหมาะสมที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพอะไร ข้อจำกัดของร่างกายที่เป็นอยู่เอื้อต่อการฝึกวิชาชีพที่จะฝึกหรือไม่ นอกจากนี้จะต้องตระหนักว่าตนเองต้องการฝึกวิชาชีพอะไรตรงกับความถนัด ความสนใจ หรือไม่ มีการรับรู้ผลที่จะได้รับจากการฝึกวิชาชีพหรือไม่ว่าผลของการฝึกวิชาชีพจะนำความรู้และทักษะวิชาชีพที่ได้รับไปเลี้ยงชีพตนเองได้ ถ้าผู้เรียนรับรู้ความสามารถของร่างกายตนและตระหนักในความต้องการและความถนัดของตน รวมถึงรับรู้ผลที่จะได้รับจากการฝึกวิชาชีพ ก็จะมีความพร้อมในการฝึกวิชาชีพ นอกจากนี้แล้วผู้เรียนจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพที่เข้ารับการฝึกด้วยซึ่งถือเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะถ้ามีเจตคติที่ดีแล้วก็จะทำให้มีความตั้งใจและความพยายามที่ฝึกวิชาชีพให้มีความรู้และมีทักษะวิชาชีพมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ**ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคล** (วชิราภรณ์, 2545) ที่ว่าการเลือกประกอบอาชีพและฝึกวิชาชีพมีความสัมพันธ์กับความสามารถของบุคคล ความถนัดของบุคคล ความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับ รวมทั้งการคำนึงถึงความต้องการของงาน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันและเป็นปัจจัยร่วมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในการเลือกประกอบอาชีพและเลือกฝึกวิชาชีพที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพในอนาคต

ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน คุณลักษณะของผู้เรียนที่สำคัญในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพอีกประการหนึ่งก็คือ ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน เนื่องจากผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทั้งทางด้านวิชาการ และความรู้ทั่วไปจะสามารถปรับตนเองในการถ่ายโยงความรู้เดิมไปสู่ความรู้ใหม่ได้ง่ายและดีกว่าผู้ที่มีความรู้พื้นฐานน้อยกว่า ซึ่งเป็นไปตามกฎความพร้อมของ Thorndike (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2543) ที่มีหลักการว่าประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมที่มีอยู่ สามารถเชื่อมโยงและส่งผลต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ดีและรวดเร็วขึ้น

จากผลการวิจัยพบว่าผู้สอนสาขาวิชาชีพพาณิชยกรรม(สาขาคอมพิวเตอร์) ได้เสนอว่าผู้เรียนที่จะเข้าเรียนและฝึกวิชาชีพในสาขาควรมีพื้นฐานความรู้ไม่น้อยกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 จะทำให้สามารถเรียนรู้และฝึกวิชาชีพได้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม(มีทักษะ

วิชาชีพ) ได้มาตรฐานตามที่ศูนย์ฝึกกำหนด นอกจากนี้ผู้สอนสาขาวิชาชีพคหกรรม (สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) และสาขาวิชาศิลปกรรม(สาขาหัตถกรรมและการฝีมือ) ได้เสนอว่าควรมีการกำหนดระดับการศึกษาขั้นต่ำของผู้เรียนไว้ด้วยเนื่องจากการไม่กำหนดระดับการศึกษาขั้นต่ำของผู้เรียนทำให้เกิดความหลากหลายของระดับการศึกษาโดยเริ่มจากผู้ที่ไม่มีความรู้การศึกษา ซึ่งผู้ที่ไม่มีความรู้การศึกษาจะมีปัญหาในการเรียนการฝึกวิชาชีพมากเนื่องจากไม่สามารถอ่านหรือรับรู้ศัพท์เทคนิคทางวิชาชีพต่าง ๆ รวมทั้งมีปัญหาการถ่ายโยงความรู้เดิมไปสู่ความรู้ใหม่และไม่สามารถศึกษาค้นคว้าความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งวิทยบริการต่าง ๆ ได้ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เรียนกลุ่มนี้จะใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการจำ ซึ่งจะมีปัญหาในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในการฝึกวิชาชีพ นอกจากนี้ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อการฝึกวิชาชีพด้วยเนื่องผู้เรียนมีข้อจำกัดด้านสภาพร่างกายที่ไม่เหมือนคนปกติ ดังนั้นผู้เรียนจะต้องรู้จักการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือเพื่อทดแทนร่างกายที่บกพร่อง เช่น ใช้รถวีลแชร์ ไม้เท้า และขาเทียมทดแทนขา หรือใช้แขนและมือเทียม และแขนและมือกลทดแทนแขนและมือในการฝึกวิชาชีพและในการดำเนินชีวิตประจำวัน ถ้าผู้เรียนสามารถใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวกให้มีประสิทธิภาพสามารถทดแทนร่างกายที่บกพร่องในการฝึกวิชาชีพได้ใกล้เคียงกับสภาพร่างกายของคนปกติแล้ว ก็ทำให้การฝึกวิชาชีพเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ประกอบที่ 3 ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ

กระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพเป็นกลไกสำคัญที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาวิชาชีพและเกิดทักษะในการฝึกวิชาชีพตามวัตถุประสงค์ กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาใน 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา (cognitive domain) ด้านทักษะ (psychomotor domain) และเจตคติ (affective domain) (สุภาพ, 2540: 21) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการฝึกวิชาชีพ กล่าวคือ ผู้เรียนจะเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของวิชาชีพ เกิดทักษะในการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก เมื่อผู้เรียนสำเร็จการฝึกวิชาชีพไปแล้วก็สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้จากการฝึกไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่างมีความสุข จากผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกทักษะวิชาชีพแก่คนพิการทางกายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ นั้น กระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพควรมีองค์ประกอบที่พึงประสงค์ในทุกสาขาวิชาชีพดังต่อไปนี้

การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพ ในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพนั้นลำดับแรกของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพนั้น จะต้องรับผู้เรียนที่มีความพร้อมซึ่งเป็นไปตามกฎความพร้อม (Law of Readiness) ของ Thorndike กล่าวคือ รับคนพิการที่มีความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ มีความรู้พื้นฐานพอที่จะฝึกวิชาชีพได้ มีความพร้อมทางร่างกาย คือ สภาพร่างกายไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน มีความพร้อมทางด้านจิตใจ คือ มีความตั้งใจที่จะฝึกวิชาชีพตามที่เขาต้องการ

(ไพบูลย์, 2537) ดังนั้นก่อนการฝึกวิชาชีพจะต้องมีการประเมินผลความเหมาะสมด้านร่างกาย และจิตใจของผู้เรียนกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก โดยดำเนินการทดสอบความเหมาะสมของร่างกาย กับวิชาชีพที่ฝึก เช่น ประเมินผู้เรียนเกี่ยวกับการใช้ร่างกายในการใช้อุปกรณ์ฝึกวิชาชีพว่าสามารถใช้ อุปกรณ์ได้นัดหรือไม่ว่าง ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยร่างกายเพื่อการฝึกวิชาชีพมากหรือไม่ ถ้าต้องใช้ อุปกรณ์ช่วยมากก็คงไม่เหมาะสมที่เรียนวิชาชีพนั้น ๆ โดยอาจย้ายไปฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับ ร่างกายมากกว่า ในการประเมินความเหมาะสมของสภาพจิตเจ้านั้นเป็นการประเมินความพร้อม ของจิตใจของผู้เรียนในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพว่ามีแรงจูงใจในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพหรือไม่ มี จิตใจที่พร้อมในการเรียนรู้และพร้อมเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในการเข้ารับการฝึก รวมทั้งพร้อมที่จะ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมการฝึกวิชาชีพหรือไม่

จากการผลการศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพดังกล่าวมานี้ พบว่า ควร มีการกำหนดความรู้พื้นฐานของผู้เรียนด้วย เนื่องจากการฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ปัจจุบัน มีความหลากหลายของระดับการศึกษา โดยเริ่มจากผู้ที่ไม่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนจนถึง ผู้เรียนที่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนชั้นต่าง ๆ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ทำให้การจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพเป็นไปด้วยความลำบากเนื่องจากผู้ที่ไม่ผ่านการศึกษาในระบบ โรงเรียนไม่สามารถศึกษาเนื้อหาวิชาชีพด้วยตนเองได้ จะใช้วิธีการท่องจำ นอกจากนี้ยังมีปัญหา ด้านการสื่อสารระหว่างการฝึกวิชาชีพระหว่างผู้เรียนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า หรือมีปัญหาการ เรียนการฝึกวิชาชีพไม่ทันเพื่อนร่วมชั้น โดยเฉพาะผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาดีกว่า ดังนั้น ควรมีการ กำหนดระดับการศึกษาพื้นฐานในแต่ละสาขาวิชาชีพ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าผู้สอนวิชาชีพ พาณิชยกรรม(คอมพิวเตอร์) ได้สะท้อนความคิดเห็นว่าผู้เรียนควรมีพื้นฐานการศึกษาไม่ต่ำกว่า มัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนผู้สอนสาขาวิชาชีพอุตสาหกรรม คหกรรม และศิลปกรรมควรมีพื้นฐาน การศึกษาไม่ต่ำกว่าประถมศึกษา ดังนั้นการกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนเพียงแค่อ่านออก เขียนได้จึงไม่เพียงพอที่จะศึกษาและเข้ารับการฝึกวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพได้ อย่างไรก็ตาม การ กำหนดความรู้พื้นฐานอาจเป็นการจำกัดสิทธิคนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ปัจจุบันศูนย์ ฝึกวิชาชีพจึงไม่อาจปฏิเสธที่จะรับคนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่มีการศึกษาเข้าฝึกวิชาชีพใน ศูนย์ ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของระดับการศึกษาผู้เรียนและมีปัญหาการจัดการฝึกวิชาชีพ เป็นอย่างมาก ดังนั้นศูนย์ฝึกวิชาชีพและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องพิจารณากำหนดความรู้ พื้นฐานของผู้เรียน หรืออาจกำหนดระดับหลักสูตรการฝึกวิชาชีพให้สอดคล้องกับระดับของผู้เรียน

ในการเตรียมความพร้อมผู้เรียนที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมที่จะเข้ารับการฝึก วิชาชีพในสาขาต่าง ๆ นั้น ก่อนการฝึกวิชาชีพจะต้องมีกิจกรรมเตรียมความพร้อมของร่างกาย ฝึก การใช้ร่างกายให้เป็นประโยชน์ในการฝึกวิชาชีพนั้น ฝึกการใช้เครื่องและอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพ รวมทั้งมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจเพื่อให้พร้อมที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพ สร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ในการฝึกวิชาชีพ กรณีที่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึกน้อยไม่เพียงพอต่อการฝึกวิชาชีพจะต้องมีการเตรียมความพร้อมเรื่องความรู้พื้นฐานเพื่อการฝึกวิชานั้น ๆ ด้วย เช่น ศัพท์เทคนิคทางวิชาชีพ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาชีพที่จะเข้ารับการฝึก ซึ่งการเตรียมความรู้พื้นฐานก่อนการฝึกวิชาชีพจะช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะฝึกวิชาชีพมากขึ้น เกิดความมั่นใจในการเข้ารับการฝึกวิชาชีพ สามารถเรียนรู้และฝึกทักษะวิชาชีพต่อยอดความรู้เดิมของตนเองได้

หลักสูตรและเนื้อหา ในการเรียนการสอนนั้นหลักสูตรและเนื้อหาถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้เนื่องจากหลักสูตรและเนื้อหาเป็นสิ่งที่กำหนดสาระของการเรียนรู้ กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมการเรียนรู้ว่าเมื่อผ่านการเรียนแล้วจะเกิดทักษะความคิด ทักษะฝีมือ และเจตคติที่พึงประสงค์อย่างไร จากผลการวิจัยหลักสูตรและเนื้อหาที่พึงประสงค์ของสาขาวิชาชีพต่าง ๆ พบว่า จะต้องเป็นหลักสูตรที่ทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพในปัจจุบัน หลักสูตรต้องมีสาระการเรียนรู้เพื่อผลิตบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นผลผลิต (product) ที่พึงประสงค์ตามวงจรการสอนของจำนง (2534: 15) นอกจากสาระการเรียนรู้ที่ดีแล้วระยะเวลาของหลักสูตรจะต้องมีระยะเวลาที่เพียงพอต่อการฝึกความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนด้วย หลักสูตรที่มีระยะในการฝึกไม่เหมาะสมมีระยะเวลาในการฝึกวิชาน้อยจะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดทักษะวิชาชีพเพียงพอจนสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ ยิ่งถ้าต้องใช้ระยะเวลาส่วนหนึ่งในการเตรียมความรู้ และความพร้อมต่าง ๆ ของผู้เรียนก่อนเข้ารับการฝึกวิชาชีพแล้วจะทำให้ระยะเวลาของหลักสูตรน้อยจนไม่สามารถถ่ายทอดความรู้หรือทักษะให้ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนฝึกวิชาชีพควรแยกออกจากระยะเวลาของหลักสูตรการฝึกวิชาชีพ

หลักสูตรที่ดีนอกจากจะมีความทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานแล้วควรบรรจุเนื้อหาวิชาด้านการสร้างเสริมทักษะชีวิตของผู้เรียนด้วยโดยเฉพาะผู้เรียนพิการที่มีปัญหาเรื่องของบุคลิกภาพและการอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมปัจจุบัน เนื้อหาวิชาด้านการสร้างเสริมทักษะชีวิตจะช่วยให้ผู้เรียนพิการสามารถปรับบุคลิกภาพของตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในสังคม มีมนุษยสัมพันธ์และสามารถสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ต้องบรรจุไว้ในหลักสูตรการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนที่พิการ (Polloway & Patton, 1993: 466) นอกจากเนื้อหาวิชาสร้างเสริมทักษะชีวิตแล้ว เนื้อหาวิชาชีพในหลักสูตรจะต้องเอื้อต่อการนำไปประยุกต์ใช้ประกอบอาชีพกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ความสามารถในการฝึกวิชาชีพจากหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเองด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องตลาดได้

สุดท้ายหลักสูตรที่ดีจะต้องมีเนื้อหาวิชาที่พัฒนาทักษะผู้เรียนสามารถบริหารจัดการตนเองด้านอาชีพได้เป็นอย่างดีด้วย ได้แก่ การฝึกให้เกิดสมรรถนะในการบริหารการเงิน การใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ และการจัดการด้านการตลาดเกี่ยวกับอาชีพกรณีเมื่อสำเร็จหลักสูตรการฝึกวิชาชีพแล้วไปประกอบอาชีพอิสระ สรุปได้ว่าหลักสูตรการฝึกวิชาชีพของผู้เรียนที่ฝึกจะต้องผสมผสานกันระหว่างการพัฒนาทักษะหรือสมรรถนะด้านวิชาชีพ (competency-based) และการพัฒนาทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้ความสามารถด้านวิชาชีพ การบริหารจัดการตนเองให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพนั้น ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการฝึกวิชาชีพในโรงเรียนของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษของ Pollock และ Patton (1993: 466) ที่กล่าวว่า หลักสูตรการฝึกฝนเพื่อพัฒนาให้เกิดสมรรถนะด้านวิชาชีพนั้น จะมีหลักในการพัฒนาทักษะสามด้าน ได้แก่ ทักษะด้านการใช้ชีวิตประจำวัน ทักษะด้านบุคลิกภาพและสังคม และสุดท้ายคือ ทักษะด้านอาชีพ

กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนถือได้ว่าเป็นหนทางสำคัญที่จะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรกำหนด กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ การวางแผนและกำหนดสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการฝึกวิชาชีพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แผนและสาระการเรียนรู้ การฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนที่มีลักษณะแตกต่างกันตามศักยภาพและตามลักษณะความพิการนั้น ควรจัดทำแผนการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Individualization Education Program: IEP) และจัดทำแผนการสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Implementation Plan: IIP) เพื่อให้การฝึกวิชาชีพสอดคล้องกับสภาพร่างกายและระดับสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 31) ในส่วนของสาระการเรียนรู้เป็นการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ด้านทักษะวิชาชีพที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะแต่ละสาระการเรียนรู้ว่าเมื่อเรียนจบในแต่ละสาระการเรียนรู้แล้วต้องการให้ผู้เรียนทำอะไรเป็น มีทักษะวิชาชีพด้านไหนบ้าง การกำหนดสาระการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะวิชาชีพของผู้เรียนจะต้องมีการกำหนดความยากง่ายของเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียนด้วย โดยเนื้อหาในหลักสูตรจะต้องเป็นการจัดลำดับการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถปรับตนเองด้านการเรียนรู้อย่างเป็นระบบแบบค่อยเป็นค่อยไป

กิจกรรมการฝึกวิชาชีพ กิจกรรมการเรียนการฝึกวิชาชีพจะต้องให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ด้วยกันโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การปฏิบัติวิชาชีพเป็นทีม เป็นการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนตระหนักถึงการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มซึ่งในอนาคตเมื่อผู้เรียนสำเร็จการฝึกวิชาชีพแล้วก็จะสามารถไปทำงานหรือประกอบอาชีพร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ ในระหว่างกิจกรรมการฝึกวิชาชีพนั้นผู้สอนจะต้องสร้างแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งใจในการเรียนรู้รวมทั้งให้การเสริมแรงทางบวก เช่น คำชมเชย หรือรางวัลในกรณีที่ผู้เรียนปฏิบัติวิชาชีพหรือเรียนรู้เนื้อหาวิชาชีพได้ดี ในระหว่างการเรียนการฝึกวิชาชีพผู้สอนจะต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนด้วยว่าผู้เรียนมีความรู้และปฏิบัติวิชาชีพได้ถูกต้องหรือไม่ มีอะไรบ้างที่ต้องแก้ไขปรับปรุงหรือไม่ รวมทั้งจะต้องมีการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดในระหว่างการเรียนการฝึกวิชาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนผ่านวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนรู้

จากผลการวิจัย พบว่า การฝึกวิชาชีพที่ดีจะต้องมีการเรียนการสอนที่เป็นในลักษณะสหอาจารย์ กล่าวคือมีกลุ่มผู้สอนร่วมที่หลากหลายเพราะผู้สอนแต่ละคนมีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ แตกต่างกัน รวมทั้งมีความสามารถในการประยุกต์ใช้วิชาชีพได้ไม่เหมือนกัน ซึ่งการเรียนการสอนที่เป็นสหอาจารย์จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ สามารถประยุกต์ความรู้ความสามารถในวิชาชีพให้เข้ากับนวัตกรรมใหม่ ๆ ในปัจจุบันมีการเรียนการสอนในลักษณะที่เป็นสหอาจารย์น้อยมาก เนื่องจากในแต่ละศูนย์วิชาชีพมีอัตรากำลังอาจารย์ผู้สอนจำกัดส่วนใหญ่มีเพียงสาขาละประมาณ 2 คน บางศูนย์วิชาชีพก็จะส่งผู้เรียนไปเรียนและฝึกวิชาชีพพร้อมกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นครั้งคราวบ้าง หรือเชิญอาจารย์ผู้สอนจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักแรงงานจังหวัด สำนักงานการศึกษาเอกชนโรงเรียน มาสอนในศูนย์ฝึกวิชาชีพบ้างแต่น้อยครั้งเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและการเดินทาง ถ้าส่งเสริมให้มีการเชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาให้ความรู้และทักษะวิชาชีพอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้การเรียนการสอนจะต้องมีความหลากหลายของรูปแบบการเรียนการสอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและใฝ่รู้และส่งผลการเรียนรู้ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การเรียนการสอนภาคทฤษฎีนอกจากการบรรยายแล้ว ครูผู้สอนจะต้องมีคู่มือหรือตำราให้นักเรียนเพื่อการศึกษาทบทวนหรือศึกษาล่วงหน้าก่อนการเรียนการฝึกวิชาชีพ มีการให้เรียนและฝึกวิชาชีพจากสื่อการเรียนการสอนที่เป็นของจริง เช่น สาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรมควรให้ผู้เรียนเรียนรู้จากเครื่องยนตวิทย์ โทรทัศน์ ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสโดยตรงเช่น ได้เห็น ได้ยิน ได้จับต้อง ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้โดยตรง ไม่ใช่ให้เรียนหรือฝึกจากกระดาษ(หนังสือ ตำรา) หรือบนกระดานดำเท่านั้น การเรียนการฝึกวิชาชีพจะต้องสอนภาคทฤษฎีหรือเนื้อหาไป

พร้อมกับการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า การสอนทฤษฎีถึงปฏิบัติหรือสอนเนื้อหาวิชาชีพไปฝึกทักษะวิชาชีพไปพร้อม ๆ กันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งสามารถจดจำเนื้อหาและการปฏิบัติวิชาชีพได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมการฝึกวิชาชีพที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการ**สอนเสริม**ให้แก่ผู้เรียนที่เรียนไม่ทัน จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้เรียนที่เข้ามารับการฝึกวิชาชีพมีความแตกต่างกันหลายด้านทั้งด้านสภาพความพิการของร่างกาย ด้านความรู้ความสามารถพื้นฐาน ด้านสติปัญญา ฯ ดังนั้นในการฝึกวิชาชีพในแต่ละสาขามักมีผู้เรียนที่เรียนอ่อนและตามไม่ทันเพื่อน ๆ นอกจากการการสอนเสริมแล้วการให้ความช่วยเหลือด้านกายภาพบำบัดขณะฝึกวิชาชีพก็เป็นเรื่องสำคัญที่ขาดไม่ได้เนื่องจากผู้เรียนพิการบางคนยังมีปัญหาการด้านสภาพร่างกายที่จำเป็นต้องได้รับการทำกายภาพบำบัดอย่างสม่ำเสมอได้แก่ ผู้เรียนที่มีร่างกายเป็นอัมพาตช่วงล่าง บางครั้งการฝึกวิชาชีพนาน ๆ อาจทำให้เกิดบาดเจ็บกล้ามเนื้อได้ นอกจากนี้ผู้เรียนที่พิการใหม่ ๆ เนื่องจากอุบัติเหตุโดยไม่ได้เป็นมาตั้งแต่กำเนิดมักมีปัญหาการควบคุมหรือการใช้ร่างกายได้ไม่เหมาะสมดังนั้นการให้การทำกายภาพบำบัดควบคู่ไปกับการให้การฝึกวิชาชีพจึงเป็นเรื่องที่ควรทำไปพร้อม ๆ กัน

การจัดประสบการณ์วิชาชีพ (work experience) สำหรับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญมากขึ้นซึ่งจากเดิมมุ่งเน้นการฝึกวิชาชีพแบบ “วิทยาอาชีพ” (knowledge-based) โดยมี “ทักษะอาชีพ” (skill-based) ผสมอยู่ด้วย ดังนั้นการจัดการฝึกอบรมอาชีพจะเป็นแบบ “โรงเรียน – โรงงาน” โรงงานจะเป็นโรงงานที่จัดขึ้นในโรงเรียนหรือศูนย์ฝึกวิชาชีพ (บุญยศักดิ์, 2541) จากผลการวิจัยพบว่าศูนย์ฝึกวิชาชีพทุกแห่งมีโรงฝึกวิชาชีพเป็นของตนเองและจะมีการจัดตั้งศูนย์รับงานจากภายนอกมาให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติความชำนาญในวิชาชีพ ซึ่งเป็นการดีที่จะให้ผู้เรียนมีทักษะมีความชำนาญในวิชาชีพที่ตนเองเข้ารับการฝึก นอกจากนี้บางศูนย์ฝึกยังให้ผู้เรียนไปฝึกฝนวิชาชีพร่วมกับชุมชน (community vocational training, CVT) โดยไปถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาชีพให้กับชุมชนด้วย ได้แก่ ศูนย์ฝึกวิชาชีพพระปะแดง การฝึกประสบการณ์การทำงาน (work experience) และการฝึกฝนวิชาชีพร่วมกับชุมชน (CVT) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการฝึกวิชาชีพในโรงเรียนของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษที่เสนอโดย Pollock และ Patton (1993: 481)

อย่างไรก็ตามการฝึกวิชาชีพเฉพาะภายในศูนย์ฝึกนั้นไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนของโลกอาชีพและไม่ทันต่อการเปลี่ยนของนวัตกรรมที่นำมาใช้ในวิชาชีพ ดังนั้นการส่งผู้เรียนไปฝึกทักษะวิชาชีพกับสถานประกอบการภายนอก หรือส่งไปฝึกที่ศูนย์ฝึกวิชาชีพอื่น ๆ เพื่อเพิ่มทักษะวิชาชีพหรือไปเรียนรู้เทคนิคและนวัตกรรมใหม่ในวิชาชีพจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญและควรจัดให้กับผู้เรียนด้วย โดยต้องมีการประสานความร่วมมือด้านการฝึกวิชาชีพกับศูนย์ฝึกและสถาน

ประกอบการอื่น ๆ การจัดการฝึกอบรมอาชีพในรูปแบบนี้จะเป็นแบบ “โรงงาน – โรงเรียน” โรงงานจะเป็นโรงงานของสถานประกอบการภายนอกหรือศูนย์ฝึกวิชาชีพอื่น ๆ เป็นรูปแบบของการฝึกวิชาชีพในระบบทวิภาคีและการฝึกอาชีพนอกระบบ ซึ่งปัจจุบันการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนฝึกการในรูปแบบนี้ยังมีน้อยมาก แนวทางการจัดประสบการณ์วิชาชีพที่สามารถทำได้ง่ายอีกประการหนึ่งก็คือ การเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกมาให้ความรู้หรือมาสอนทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนในศูนย์เป็นแนวทางที่สามารถทำได้ง่ายและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อย ซึ่งสอดคล้องกับข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ศูนย์ฝึกส่วนมากประสบอยู่

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ

การจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพให้กับผู้ฝึกการนั้นควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียนด้วย ควรปรับสภาพกายภาพและสิ่งแวดลอมให้เอื้ออำนวยต่อความพิการของผู้เรียน (จิตประภา, 2544: 54-59) จากผลการวิจัยพบว่า ในการฝึกทักษะวิชาชีพแก่คนพิการทางกายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ นั้น การจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพที่พึงประสงค์ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

สภาพทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพ สถานที่ฝึกต้องมีสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อความพิการของผู้เรียน ได้แก่ การมีราวจับสำหรับคนพิการทางขา มีทางลาดสำหรับผู้พิการที่ใช้วีลแชร์ ห้องน้ำห้องสุขาก็ต้องเหมาะสมสำหรับคนพิการที่มีจับให้ทรงตัวได้ มีที่นั่งที่เหมาะสม ในการฝึกวิชาชีพนั้นแหล่งวิทยบริการถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขาดไม่ได้เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนสำหรับใช้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกจากการเรียนการฝึกวิชาชีพในชั้นเรียน ดังนั้น ทางศูนย์ฝึกวิชาชีพหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพคนพิการจะต้องจัดให้มีห้องสมุดวิชาชีพที่เป็นแหล่งรวบรวม เอกสาร ตำราต่าง ๆ ด้านวิชาชีพ รวมทั้งจัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพต่าง ๆ ไว้ด้วย ได้แก่ ข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปของซีดีรอม แผ่นซีดี ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น สถานที่ทั่วไปภายในศูนย์ฝึกจะต้องมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกและปลอดภัยต่อผู้เรียนเนื่องจากผู้เรียนมีความผิดปกติของร่างกาย ไม่สามารถใช้ร่างกายได้เยี่ยงคนปกติ จึงไม่ควรมีสิ่งกีดขวางการเดินทางหรือการใช้ชีวิตในระหว่างเข้ารับการฝึกวิชาชีพ

มาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพ ควรจัดสถานที่ฝึกวิชาชีพ โดยมีสื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Arends, 1994) จากผลการวิจัย พบว่าในปัจจุบันการจัดสถานที่ฝึกวิชาชีพยังไม่ได้มาตรฐานในทุกสาขาวิชา เช่น สาขาวิชาชีพช่างอุตสาหกรรมยังขาดพื้นที่ในการเก็บอุปกรณ์การฝึก ระบบไฟฟ้า

ระบบการถ่ายเทอากาศจากสารเคมียังไม่ได้มาตรฐาน สาขาวิชาชีพพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) การจัดวางโต๊ะเก้าอี้และช่องทางเดินภายในห้องฝึกไม่เหมาะสมกับผู้พิการที่ใช้วีลแชร์ และอากาศถ่ายเทไม่สะดวกโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ซึ่งต้องมีการระบายความร้อนอยู่ตลอดเวลา สาขาวิชาชีพคหกรรม(สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ยังมีความคับแคบ และระบบการถ่ายเทอากาศยังไม่ได้มาตรฐาน ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การฝึกวิชาชีพที่ดีจะต้องจัดให้มีโรงฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน ต้องมีที่เก็บอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับการฝึกวิชาชีพอย่างเป็นระบบ มีระบบไฟฟ้าที่เหมาะสมสามารถให้ผู้เรียนเรียนและฝึกปฏิบัติวิชาชีพโดยไม่เสียสายตา มีระบบถ่ายเทอากาศที่ดีสามารถระบายความร้อนและสารเคมีที่เกิดจากการฝึกวิชาชีพได้

โรงฝึกวิชาชีพจะต้องมีสภาพทางกายภาพที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน เช่น มีทางเดินภายในที่กว้างพอสำหรับผู้พิการทางขาและผู้ใช้วีลแชร์ มีโต๊ะเรียนโต๊ะฝึกวิชาชีพที่ได้มาตรฐานซึ่งผู้พิการแขนและขาสามารถใช้ได้สะดวกมีเก้าอี้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่พิการทางขา สถานที่ฝึกวิชาชีพที่มาตรฐานจะต้องมีสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพเพียงพอเพราะสื่ออุปกรณ์จะทำหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพและได้ฝึกทักษะวิชาชีพอย่างเป็นรูปธรรม แต่ปัญหาที่พบในการฝึกวิชาชีพปัจจุบัน คือ มีวัสดุและอุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพที่ล้าสมัย โดยสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม เครื่องยนต์และเครื่องจักรที่นำมาใช้ในการฝึกวิชาชีพมีความล้าสมัย สาขาวิชาชีพช่างพาณิชยกรรม(คอมพิวเตอร์) คอมพิวเตอร์และระบบล้าสมัยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน สาขาวิชาชีพคหกรรม(สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) ยังขาดจักรเย็บผ้าที่ทันสมัยที่ใช้อยู่ในตลาดแรงงาน นอกจากนี้วัสดุสิ้นเปลืองบางสาขาวิชาชีพไม่เพียงพอต่อการฝึก โดยสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรม (ช่างอิเล็กทรอนิกส์ ช่างไฟฟ้า) ตัววงจรต่าง ๆ ชุดอุปกรณ์ตัวเชื่อมวงจร มีจำกัดไม่เพียงพอต่อการฝึกความชำนาญในวิชาชีพ สาขาวิชาชีพคหกรรม(สาขาวิชาผ้าและเครื่องแต่งกาย) วัสดุสิ้นเปลือง เช่น ผ้า ด้าย เข็ม มีจำกัดไม่เพียงพอ สาขาวิชาชีพศิลปกรรม (หัตถกรรมและการฝีมือ) วัสดุสิ้นเปลือง เช่น สี สำหรับการเขียนรูป และหนังสือสำหรับการตัดเย็บ มีจำกัดไม่เพียงพอ ดังนั้นมาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพจะต้องมีอุปกรณ์การเรียนภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติวิชาชีพอย่างเพียงพอ ทั้งวัสดุ ครุภัณฑ์การเรียนการสอนการฝึกวิชาชีพ และสื่อเทคโนโลยี รวมทั้งต้องมีความทันสมัยในโลกของอาชีพปัจจุบันด้วย

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการประเมินผลการฝึกวิชาชีพ

การประเมินผลการฝึกวิชาชีพเป็นกระบวนการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการฝึกวิชาชีพโดยจะต้องครอบคลุมการประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านเนื้อหา(ภาคทฤษฎี) เพื่อที่จะดูว่าผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรวิชาชีพมีความเนื้อหาเกี่ยวกับวิชานั้นมากน้อยเพียงใดผ่านเกณฑ์

มาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตรวิชาชีพหรือไม่ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะวิชาชีพ (ภาคปฏิบัติ) เพื่อที่จะดูว่าผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติวิชาชีพ (active performance) นั้นได้มากน้อยเพียงไร สามารถนำทักษะในการปฏิบัติวิชาชีพไปใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้หรือไม่ รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ทักษะวิชาชีพได้มีประสิทธิภาพหรือไม่ ดังนั้นการวัดผลและประเมินผลจะต้องเป็นรูปแบบการประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง (authentic assessment) ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 220-222) โดยไม่ได้วัดและประเมินผลจากคะแนนการทำข้อสอบถูกผิดเพียงอย่างเดียว เพราะไม่สามารถยืนยันได้ว่า นักเรียนที่ทำคะแนนข้อสอบได้ดีจะมีทักษะวิชาชีพดี แต่การประเมินตามสภาพจริงนั้น จะต้องวัดทั้งความรู้ด้านเนื้อหาวิชาชีพ รวมทั้งด้านทักษะการปฏิบัติวิชาชีพด้วย จากผลการวิจัยพบว่า ในการประเมินผลการฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ นั้น ควรมีองค์ประกอบย่อยดังต่อไปนี้

การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การประเมินผลการฝึกวิชาชีพที่ดีจะต้องมีการประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ภาคทฤษฎีเป็นการประเมินเพื่อดูความรู้ด้านเนื้อหาวิชาชีพว่าผู้เรียนมีความรู้เพียงพอและผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือไม่ ส่วนภาคปฏิบัติเป็นการประเมินเพื่อดูความสามารถในด้านทักษะการปฏิบัติวิชาชีพว่ามีมาตรฐานฝีมือผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือไม่ การประเมินผลจะต้องทำเป็นระยะ ๆ เพื่อดูพัฒนาการฝึกวิชาชีพว่าเป็นไปตามสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนรู้หรือไม่และมีทักษะวิชาชีพตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมแต่ละระยะที่กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญของการประเมินผลการฝึกวิชาชีพก็คือ การประเมินการปฏิบัติวิชาชีพจะต้องประเมินทักษะการปฏิบัติวิชาชีพที่มีระดับความสามารถอยู่ในระดับการนำไปใช้ได้จริง กล่าวคือสามารถนำทักษะการปฏิบัติวิชาชีพไปประกอบอาชีพได้ ดังนั้นการวัดและประเมินผลความรู้และทักษะวิชาชีพจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ผ่านมาตรฐานวิชาชีพที่กำหนดไว้ในหลักสูตรวิชานั้น ๆ

การประเมินสมรรถภาพในวิชาชีพของผู้เรียน การประเมินผลการฝึกวิชาชีพของผู้เรียน นอกจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้แล้วซึ่งเป็นการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนภายในศูนย์หรือสถานฝึกวิชานั้น การที่จะรู้ได้ว่าผู้เรียนที่เรียนและฝึกวิชาชีพจนจบหลักสูตรสามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ประกอบอาชีพภายนอกได้หรือไม่ จำเป็นต้องให้หน่วยงานหรือสถานประกอบการภายนอกที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้แรงงานผู้ฝึกการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินความรู้ความสามารถและความชำนาญในวิชาชีพของผู้เรียนด้วย จากผลการวิจัย พบว่า มีการให้สถานประกอบการภายนอกเข้ามาประเมินทักษะวิชาชีพผู้เรียนด้วยเริ่มจากส่งผู้เรียนไปฝึกงานกับสถานประกอบการแล้วให้สถานประกอบการประเมินทักษะวิชาชีพพร้อมกับศูนย์ฝึกวิชาชีพด้วย ซึ่งมีเฉพาะบางสาขาวิชาชีพและไม่ทั่วถึงกับผู้เรียนทุกคน

นอกจากการให้หน่วยงานหรือสถานประกอบการภายนอกมีส่วนร่วมในการประเมินความรู้และทักษะวิชาชีพของผู้เรียนแล้วควรส่งผู้เรียนที่จบหลักสูตรการฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เข้าทดสอบทักษะวิชาชีพกับหน่วยงานมาตรฐานวิชาชีพด้วย เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อเป็นการวัดและประเมินทักษะวิชาชีพที่ได้จากการเข้ารับการฝึกวิชาชีพว่ามีมาตรฐานสากลหรือไม่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพอย่างผู้ที่ป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงานหรือไม่

องค์ประกอบที่ 6 ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ

การประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ เป็นระบบการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพการฝึกวิชาชีพและยกระดับมาตรฐานการฝึกวิชาชีพ เนื่องจากศูนย์ฝึกวิชาชีพหรือสถานฝึกวิชาชีพมิได้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จึงไม่ได้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้ปฏิบัติตามมาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา อย่างไรก็ตามศูนย์ฝึกวิชาชีพหรือสถานฝึกวิชาชีพก็มีการกิกในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนถึงแม้ว่าเป็นความรู้ที่เฉพาะทางคือด้านวิชาชีพ ดังนั้นก็ควรจะนำหลักของการประกันคุณภาพการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการฝึกวิชาชีพด้วย จากผลการศึกษาพบว่า การประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพควรนำกรอบการประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้ (key performance indicator : KPI) ของมาตรฐานการศึกษามาประยุกต์ใช้ประเมินการฝึกวิชาชีพ โดยกำหนดให้มีการประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพ และการประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพ เป็นหน้าที่ของศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพที่จะต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในขึ้น และให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานที่จำเป็นต้องมีการประกันคุณภาพได้แก่

1) มาตรฐานด้านระบบการประกันคุณภาพภายใน กล่าวคือมีระบบและกลไกในการประกันคุณภาพภายในศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินคุณภาพกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพภายใน โดยมีการกำหนดนโยบายการประกันคุณภาพ มีตัวบ่งชี้มาตรฐานคุณภาพ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินกระบวนการเรียนการฝึกวิชาชีพของผู้สอนและศูนย์ฝึก ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและปรับปรุงกระบวนการฝึกวิชาชีพ

2) มาตรฐานด้านผู้จบการศึกษา ศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการติดตามภาวะการมีงานทำของผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพว่าผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพมีงานทำภายใน 1 ปี จำนวนร้อยละเท่าใด โดยอาจกำหนดเกณฑ์มาตรฐานไว้ ร้อยละ 80 ของผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพ นอกจากนี้จะต้องมีการประเมินความพึงพอใจจากหน่วยงานหรือสถานประกอบการที่รับผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพเข้าทำงาน โดยอาจกำหนดเกณฑ์มาตรฐานระดับความพึงพอใจของผู้ประกอบการ/หน่วยงานที่ผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพออกไปทำงานด้วยไว้ เช่น กำหนดเกณฑ์มาตรฐานความพึงพอใจไว้ ร้อยละ 80

3) มาตรฐานด้านกิจการนักศึกษา จากผลการวิจัยพบว่าศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการบริการให้คำปรึกษาด้านการปรับตัวและด้านการฝึกวิชาชีพแก่ผู้เรียนตลอดเวลาเมื่อผู้เรียนเกิดปัญหา และมีบริการจัดหางานหลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนด้วย

การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพจะต้องเข้ามาทำหน้าที่ประเมินคุณภาพกระบวนการฝึกวิชาชีพของศูนย์ฝึกวิชาชีพในมาตรฐานต่าง ๆ ได้แก่ มาตรฐานด้านระบบการประกันคุณภาพภายใน มาตรฐานผู้จบการศึกษา มาตรฐานด้านกิจการนักศึกษา และต้องทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ของกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพของสถาบันการฝึกวิชาชีพ โดยจะต้องกำหนดระยะของประเมินว่าจะประเมินคุณภาพทุก 3 ปี หรือ 5 ปี เพื่อนำไปสู่การรับรองคุณภาพและมาตรฐานของศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพ หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพได้แก่ กระทรวงแรงงาน สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะต้องเข้ามาทำหน้าที่ประกันคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาคุณภาพการฝึกวิชาชีพและยกระดับมาตรฐานการฝึกวิชาชีพคนพิการให้มีมาตรฐาน

สาระสำคัญของรูปแบบการฝึกวิชาชีพตามองค์ประกอบต่าง ๆ ข้างต้นสรุปได้ดังตารางที่

ตารางที่ 127 สารสำคัญในองค์ประกอบหลักของรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับ
คนพิการทางกาย

องค์ประกอบ	สารสำคัญ
❶ ด้านผู้สอน	คุณวุฒิ 1) มีคุณวุฒิหรือสำเร็จการศึกษาตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอน 2) กรณีมีคุณวุฒิไม่ตรงกับสาขาวิชาชีพที่สอนนั้น จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในวิชาชีพที่สอนเป็นระยะเวลานาน ความรู้ความสามารถ 1) มีความรู้ความสามารถสูงในสาขาวิชาชีพที่สอน กล่าวคือ ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพเป็นอย่างดี มีความสามารถในการปฏิบัติและมีทักษะวิชาชีพที่สอนเป็นอย่างดี 2) มีความสามารถในการวางแผนพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Individualized Implementation Plan: IIP) ทั้งในด้านการเรียน การฝึกวิชาชีพ และการใช้ชีวิตในขณะฝึกวิชาชีพ 3) มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดให้ไปเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในวิชาชีพที่สอน ทักษะการสอนวิชาชีพ 1) มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาวิชาชีพ สู่ผู้เรียน 2) มีความสามารถในการปรับและพัฒนาเอกสารหรือคู่มือการสอนให้มีความเหมาะสมกับการรับรู้ของผู้เรียน 3) รู้จักใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนที่หลากหลาย เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจของผู้เรียน 4) มีทักษะการจัดการเพื่อเสริมประสบการณ์ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลิกภาพและจิตพิสัย 1) มีเจตคติที่ดีต่อคนพิการ ยอมรับในสภาพความพิการของผู้เรียน 2) รู้จักใช้หลักจิตวิทยาในการฝึกวิชาชีพ 3) มีบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับวิชาชีพที่สอน

ตารางที่ 127 (ต่อ)

องค์ประกอบ	สาระสำคัญ
❶ ด้านผู้สอน (ต่อ)	ความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนต่อผู้เรียน สัดส่วนที่เหมาะสม คือ ผู้สอน 1 คน ต่อ ผู้เรียน 20 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ได้แก่ งบประมาณในการจ้างผู้สอน และจำนวนผู้สมัครเรียนในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งการจำกัดจำนวนรับผู้เรียนบางครั้งถือเป็นการปิดโอกาสทางสังคม
❷ ด้านผู้เรียน	ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ 1) จะต้องปรับตนเองให้ยอมรับความพิการและปรับตนเองให้ใช้ร่างกายปัจจุบันให้เป็นประโยชน์มากที่สุด 2) ต้องรับรู้ความสามารถของร่างกายตนและตระหนักในความต้องการและความถนัดของตน รวมถึงรับรู้ผลที่จะได้รับการฝึกวิชาชีพ ความพร้อมด้านความรู้และความสามารถพื้นฐาน 1) มีความรู้และความสามารถพื้นฐานด้านวิชาการพอที่จะฝึกวิชาชีพได้ 2) มีความสามารถในการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือต่าง ๆ เพื่อการฝึกวิชาชีพ
❸ ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ	การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพ 1) มีการประเมินผลความเหมาะสมด้านร่างกายและจิตใจของผู้เรียนกับวิชาชีพที่เข้ารับการฝึก 2) มีการกำหนดระดับการศึกษาพื้นฐานในแต่ละสาขาวิชาชีพ 3) มีกิจกรรมเตรียมความพร้อมของร่างกาย ฝึกการใช้ร่างกายให้เป็นประโยชน์ในการฝึกวิชาชีพนั้น 4) มีกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจเพื่อให้พร้อมที่จะเข้ารับการฝึกวิชาชีพ 5) มีการเตรียมความพร้อมเรื่องความรู้พื้นฐานเพื่อการฝึกวิชาชีพนั้น ๆ

ตารางที่ 127 (ต่อ)

องค์ประกอบ	สาระสำคัญ
๓ ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ (ต่อ)	หลักสูตรและเนื้อหา 1) เป็นหลักสูตรที่ทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอาชีพในปัจจุบัน 2) มีสาระการเรียนรู้เพื่อผลิตบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน 3) มีระยะเวลาที่เพียงพอต่อการฝึกความชำนาญด้านทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียน 4) บรรจุเนื้อหาวิชาด้านการสร้างเสริมทักษะชีวิตของผู้เรียน 5) มีเนื้อหาวิชาที่พัฒนาทักษะผู้เรียนสามารถบริหารจัดการตนเองด้านอาชีพดีและเอื้อต่อการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประกอบอาชีพในอนาคต กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แผนและสาระการเรียนรู้ 1) มีแผนการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Individualization Education Program: IEP) และจัดทำแผนการสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Implementation Plan: IIP) โดยความร่วมมือกันระหว่างผู้สอนวิชาชีพกับผู้เรียนและนักกายภาพบำบัดในบางกรณี 2) กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ด้านทักษะวิชาชีพในแต่ละสาระการเรียนรู้ 3) กำหนดสาระการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะวิชาชีพของผู้เรียน 4) กำหนดความยากง่ายของเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียน กิจกรรมการฝึกวิชาชีพ 1) จัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานวิธีการที่หลากหลายเพื่อสอดคล้องความแตกต่างของสภาพร่างกายและสติปัญญาผู้เรียน 2) สร้างแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งใจในการเรียนรู้รวมทั้งให้การเสริมแรงทางบวก 3) ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนด้วยว่าผู้เรียนมีความรู้และปฏิบัติวิชาชีพได้ถูกต้องหรือไม่ มีอะไรบ้างที่ต้องแก้ไขปรับปรุง

ตารางที่ 127 (ต่อ)

องค์ประกอบ	สาระสำคัญ
๓ ด้านกระบวนการจัดการฝึกวิชาชีพ (ต่อ)	4) มีการเรียนการสอนที่เป็นในลักษณะสหอาจารย์เพื่อเสริมความรู้และทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 5) มีความหลากหลายของรูปแบบการเรียนการสอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและใฝ่รู้และส่งผลการเรียนรู้ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น 6) มีการสอนเสริมให้แก่ผู้เรียนเพื่อเติมเต็มประสบการณ์ 7) ให้ความช่วยเหลือด้านกายภาพบำบัดขณะฝึกวิชาชีพ 8) ส่งเสริมการจัดการฝึกอบรบอาชีพแบบ “โรงเรียน – โรงงาน” โดยจัดชั้นในโรงเรียนหรือศูนย์ฝึกวิชาชีพ และแบบ “โรงงาน – โรงเรียน” โดยให้ผู้เรียนไปฝึกทักษะวิชาชีพในสถานประกอบการภายนอกหรือศูนย์ฝึกวิชาชีพอื่น ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบของการฝึกวิชาชีพในระบบทวิภาคี 9) มีการจัดตั้งศูนย์รับงานจากภายนอกเพื่อให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติความชำนาญในวิชาชีพและมีรายได้เสริม 10) มีกิจกรรมให้ผู้เรียนไปฝึกฝนวิชาชีพร่วมกับชุมชน (community vocational training, CVT)
๔ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ	สภาพทั่วไปของศูนย์ฝึกวิชาชีพ 1) มีสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อความพิการของผู้เรียน 2) มีห้องสมุดวิชาชีพที่เป็นแหล่งรวบรวม เอกสาร ตำราต่าง ๆ ด้านวิชาชีพ รวมทั้งจัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพต่าง ๆ ไว้ด้วย 3) มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและปลอดภัยต่อผู้เรียน มาตรฐานของสถานที่ฝึกวิชาชีพ 1) มีสื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ 2) มีโรงฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน มีที่เก็บอุปกรณ์เครื่องมืออย่างเป็นระบบ มีระบบไฟฟ้าที่เหมาะสม มีระบบถ่ายเทอากาศที่ดีสามารถระบายความร้อนและสารเคมีที่เกิดจากการฝึกวิชาชีพได้

ตารางที่ 127 (ต่อ)

องค์ประกอบ	สาระสำคัญ
๔ ด้านการจัด สภาพแวดล้อม ในการฝึกวิชาชีพ (ต่อ)	3) มีสภาพทางกายภาพที่เหมาะสมกับความพิการของผู้เรียน เช่น มีทางเดินภายในที่กว้างพอสำหรับผู้พิการทางขาและผู้ใช้วีลแชร์ มีโต๊ะเรียนโต๊ะฝึกวิชาชีพที่ได้มาตรฐาน 4) มีอุปกรณ์การเรียนภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติวิชาชีพ อย่างเพียงพอทั้งวัสดุ ครุภัณฑ์การเรียนการฝึกวิชาชีพ และ สื่อเทคโนโลยีรวมทั้งต้องมีความทันสมัยในโลกของอาชีพ ปัจจุบันด้วย
๕ ด้านการประเมิน ผลการฝึกวิชาชีพ	การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 1) มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทั้งด้านเนื้อหา(ภาคทฤษฎี) และการประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะวิชาชีพ (ภาคปฏิบัติ) อย่างสมดุล 2) ประเมินภาคปฏิบัติวิชาชีพโดยให้ความสำคัญกับระดับ การนำไปใช้ได้จริง 3) วัดผลและประเมินผลผู้เรียนเชิงประจักษ์ตามสภาพจริง (authentic assessment) ทั้งในระหว่างการฝึกวิชาชีพและ หลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพจากศูนย์ฝึกวิชาชีพ การประเมินสมรรถภาพในวิชาชีพของผู้เรียน 1) ให้นำหน่วยงานหรือสถานประกอบการภายนอกที่มีส่วนได้ ส่วนเสียในการใช้แรงงานผู้พิการเข้ามามีส่วนร่วมในการ ประเมินความรู้ความสามารถและความชำนาญในวิชาชีพ ของผู้เรียนด้วย 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่จบหลักสูตรการฝึกวิชาชีพในสาขาวิชาชีพ ต่าง ๆ เข้าทดสอบทักษะวิชาชีพกับหน่วยงานมาตรฐาน วิชาชีพ เช่น กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

ตารางที่ 127 (ต่อ)

องค์ประกอบ	สาระสำคัญ
๖ ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ	การประกันคุณภาพภายในของศูนย์ฝึกวิชาชีพ 1) มีมาตรฐานด้านระบบการประกันคุณภาพภายใน กล่าวคือมีระบบและกลไกในการประกันคุณภาพภายในศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพ 2) มีมาตรฐานของผู้จบการศึกษา ศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการติดตามภาวะการมีงานทำของผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพว่าผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพมีงานทำภายใน 1 ปี นอกจากนี้จะต้องมีการประเมินความพึงพอใจจากหน่วยงานหรือสถานประกอบการที่รับผู้สำเร็จการฝึกวิชาชีพเข้าทำงาน 3) มีมาตรฐานด้านกิจการนักศึกษา ศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพจะต้องมีการบริการให้คำปรึกษาด้านการปรับตัวและด้านการฝึกวิชาชีพแก่ผู้เรียน และมีบริการจัดหางานหลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียนด้วย การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก ให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลศูนย์และสถานฝึกวิชาชีพ ได้แก่ กระทรวงแรงงาน สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำหน้าที่ประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพการฝึกวิชาชีพและยกระดับมาตรฐานการฝึกวิชาชีพคนพิการ

คุณลักษณะเฉพาะของรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพ

รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มีคุณลักษณะเฉพาะที่สำคัญดังนี้

1. เป็นรูปแบบที่มีฐานคิดมาจากการบูรณาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เป็นมาตรฐานทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งเป็นผลผลิตที่มาการศึกษาสภาพปัจจุบันของการฝึกทักษะวิชาชีพและเป็นการบนพื้นฐานของความเป็นจริงในทัศนะของผู้สอนวิชาชีพรวมทั้งผู้เรียนที่เป็นคนพิการเอง

2. ผ่านการประเมินความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการศึกษา ด้านการแพทย์ ด้านอาชีพ ด้านสังคม รวมทั้งนักวิชาการทั่วไปทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวประกอบด้วยบุคคลทั้งที่เป็นคนปกติและบุคคลที่เป็นคนพิการทางกาย ดังนั้นจึงเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมเป็นมาตรฐานกลางที่หน่วยงานหรือสถานฝึกวิชาชีพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในปัจจุบัน

3. จากการตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการในประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกวิชาชีพที่เป็นมาตรฐานครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้าน จึงถือได้ว่ารูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นฐานแรกของการพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการที่มีมาตรฐานสากลได้ในอนาคต รวมทั้งเป็นแนวทางการปรับขยายรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพต่าง ๆ ต่อไป

แนวทางการนำรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพไปประยุกต์ใช้ให้มีประสิทธิภาพ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นับเป็นกฎหมายแม่บทฉบับแรกของประเทศไทย ที่ได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มบุคคลในสังคมทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ ซึ่งในมาตรา 30 ระบุว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสภาพทางกายหรือสุขภาพจะกระทำได้” รวมทั้งมีมาตราอื่นๆ ที่ระบุเพิ่มเติมไว้อีก เช่น มาตรา 55 “กำหนดให้บุคคลพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกจากรัฐ” มาตรา 80 “รัฐต้องสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และคนพิการ” นอกจากนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ยังได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพ “คน” ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาบนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการพัฒนาคุณภาพคนพิการนั้นคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2546 ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินงาน แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายและแผนแม่บทของประเทศดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และพันธะสัญญาที่ได้ตกลงร่วมกับนานาประเทศ อาทิ แผนปฏิบัติการโลกว่าด้วยเรื่อง คนพิการ กฎมาตรฐานโลกว่าด้วยการสร้างความเสมอภาคและโอกาสแก่คนพิการ ปฏิญญาด้วยสิทธิมนุษยชน รวมถึงการดำเนินการตามกรอบการปฏิบัติงานของทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก พ.ศ. 2546-2555 และการพิจารณาร่างอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิและศักดิ์ศรีของคนพิการ จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์หลักของ แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545-

2549 โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาคณพิการ จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ (กระทรวงการพัฒนากำลังคนและความมั่นคงของมนุษย์, 2548)

- 1) ด้านการส่งเสริมความตระหนักรู้และการสร้างเสริมเจตคติเชิงสร้างสรรค์
- 2) ด้านสิทธิและหน้าที่
- 3) ด้านการพัฒนาศักยภาพคนพิการ
- 4) ด้านการวิจัยและพัฒนา
- 5) ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการ เทคโนโลยีและสภาพแวดล้อม
- 6) ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ
- 7) ด้านการมีส่วนร่วมของคนพิการ ครอบครัว และชุมชน
- 8) ด้านการบริหารจัดการแบบบูรณาการ

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาคณพิการที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ายุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญมากเนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคณพิการให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของสังคม การพัฒนาศักยภาพคนพิการนอกจากจะพัฒนาโดยให้การศึกษาแล้ว การให้ความรู้ด้านอาชีพรวมทั้งการพัฒนาทักษะวิชาชีพก็เป็นการพัฒนาศักยภาพของคนพิการที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งจะทำให้คนพิการสามารถนำความรู้และทักษะวิชาชีพไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงตนเองได้และสามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างแท้จริง

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 ยังมิได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมจนกระทั่งปีปัจจุบัน (2549) เนื่องจากขาดข้อมูลสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับคนพิการ และขาดการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ดังกล่าว ดังนั้นสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ กระทรวงการพัฒนากำลังคนและความมั่นคงของมนุษย์จึงได้จัดทำชุดโครงการวิจัยยุทธศาสตร์บูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการและปรับปรุงแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในพ.ศ. 2550-2554 ต่อไป ชุดโครงการวิจัยประกอบด้วย 3 โครงการวิจัย ได้แก่ โครงการวิจัยระบบการเฝ้าระวังและป้องกันความพิการ โครงการวิจัยสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อทุกคนในสังคม และโครงการวิจัยสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับคนพิการระดับรุนแรงในประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยทั้งสามโครงการจะก่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคณพิการแห่งชาติอย่างเป็นรูปธรรมบนฐานสภาพความเป็นจริงของประเทศไทย (กระทรวงการพัฒนากำลังคนและความมั่นคงของมนุษย์, 2549)

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันร่วมกับข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ สามารถนำไปขยายผลเป็นแนวทางการนำรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายซึ่งเป็นส่วนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการไปใช้ให้มีประสิทธิภาพดังนี้

1. การฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการโดยคำนึงถึงการจัดทำแผนพัฒนาการฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล

การฝึกวิชาชีพสำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างของสภาพร่างกายและสติปัญญานั้น จะต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและการเข้าถึงของผู้ที่มีความต้องการพิเศษตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นจะต้องจัดทำแผนการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Individualization Education Program) และจัดทำแผนการสอนเป็นรายบุคคล (Individualized Implementation Plan: IIP) เพื่อให้ผู้เรียนเรียนและฝึกวิชาชีพได้ตามศักยภาพและตามลักษณะความพิการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลจะทำให้ทราบถึงความบกพร่องที่ควรเสริมหรือควรพัฒนาทักษะใดบ้างเพื่อให้คนพิการสามารถเรียนรู้จนสามารถนำความรู้และทักษะไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยผู้สอนและผู้เรียนต้องร่วมมือกันในการจัดทำแผนดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 31) สัดส่วนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนที่เหมาะสมของการฝึกวิชาชีพแบบการจัดทำแผนพัฒนาการฝึกวิชาชีพเป็นรายบุคคล มีสัดส่วนเท่ากับ 1 : 10 คน ดังนั้นเพื่อให้การฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นจะต้องมีการเพิ่มผู้สอนให้เพียงพอต่อผู้เรียน จากผลการวิจัยที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้พบปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนผู้สอนและอัตราส่วนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนยังอยู่ในสัดส่วนที่สูง คือ ประมาณ 1 : 30 คน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหางบประมาณในการจ้างที่ไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาดังกล่าวขึ้นอยู่กับภาครัฐและภาคเอกชนที่จะเห็นความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพคนพิการ มุ่งให้คนพิการสามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างแท้จริงแล้วก็จำเป็นที่จะต้องจัดสรรงบประมาณด้านบุคลากรสำหรับการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการมากกว่านี้ อย่างน้อยก็ให้มีสัดส่วนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนที่เหมาะสมกว่าเท่า โดยอาจอยู่ในสัดส่วนระหว่าง 1 : 15-20 คน

2. การพัฒนาความพร้อมของสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

ในส่วน of สถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย รัฐบาลและหน่วยงานต้นสังกัดที่จัดฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกาย ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสวัสดิการสังคมและความมั่นคงมนุษย์ กระทรวงแรงงาน จะต้องมีความจริงจังที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการไม่ใช่เพียงแค่มีนโยบาย

และแผนพัฒนาเท่านั้น จะต้องสร้างความพร้อมด้วยการพัฒนาสถานฝึกวิชาชีพให้มีมาตรฐาน เอื้ออำนวยต่อการฝึกวิชาชีพ มีการพัฒนาคุณภาพบุคลากรสายผู้สอนวิชาชีพให้มีความรู้ ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนฝึกการ ส่งเสริมให้ไป เพิ่มพูนความรู้เพื่อให้ทันต่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการฝึก วิชาชีพ ในส่วนของหลักสูตรวิชาชีพจะต้องเน้นให้ผู้เรียนมีสมรรถนะด้านวิชาชีพ (competency-based system) และต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานโดยจะต้องสำรวจ ตลาดแรงงานในท้องถิ่นและชุมชนเพื่อที่จะได้จัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ ตลาด นอกจากนี้หลักสูตรที่จัดทำจะต้องคำนึงถึงโลกของเทคโนโลยีวิชาชีพที่เป็นจริงในปัจจุบัน ในเนื้อหาของหลักสูตรจะต้องใส่เนื้อหาที่เกี่ยวกับทักษะชีวิตเพื่อที่จะให้ผู้เรียนมีทักษะการใช้ชีวิต ของตนในสังคม รู้จักตั้งเป้าหมายในชีวิต มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อ วิชาชีพที่เข้ามารับการฝึกฝนเพื่อออกไปประกอบอาชีพในอนาคต

นอกจากเนื้อหาทักษะชีวิตในหลักสูตรแล้วควรบรรจุเนื้อหาด้านการบริหารจัดการเพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักการวางแผนด้านอาชีพ การบริหารจัดการการตลาด การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตที่ได้ จากวิชาชีพ การดัดแปลงผลผลิตเพื่อการตลาด เป็นต้น โรงฝึกหรือห้องที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพ จะต้องได้มาตรฐานมีระบบการจัดวางครุภัณฑ์และวัสดุประจำห้องที่เป็นระบบสามารถให้ผู้เรียนใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้สะดวกและปลอดภัย ระบบไฟฟ้าต้องเหมาะสมกับการใช้สายตา ระบบปรับ อากาศและระบายอากาศต้องสามารถระบายความร้อน ฝุ่นละอองและปฏิกิริยาเคมีที่เกิดขึ้นจาก การฝึกวิชาชีพได้เป็นอย่างดี สถานฝึกวิชาชีพจะต้องเปลี่ยนแนวคิดจากฝึกทักษะวิชาชีพเฉพาะ ภายในสถาบันเป็นการฝึกร่วมกับกับสถานฝึกวิชาชีพอื่น ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้สถานฝึกวิชาชีพอื่นเข้ามาสอนทักษะวิชาชีพให้กับผู้เรียนในสถานฝึกวิชาชีพ หรือ ส่งผู้เรียนไปรับการฝึกทักษะวิชาชีพ ณ สถานฝึกวิชาชีพอื่น ๆ รวมถึงสถานประกอบการด้วยเพื่อ ฝึกใช้ทักษะวิชาชีพในสถานการณ์จริง (on-the-job Training หรือ work-based learning) การ ฝึกฝนในสถานการณ์จริงจะทำให้เกิดความชำนาญ และเป็นการเพิ่มพูนทักษะวิชาชีพให้แข็งแกร่ง มากขึ้น นอกจากนี้จะต้องนำระบบการประกันคุณภาพการจัดการฝึกวิชาชีพมาใช้ในการพัฒนา มาตรฐานการจัดการฝึกวิชาชีพโดยจะต้องกำหนดมาตรฐานและดัชนีชี้วัดมาตรฐานต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อการประเมินโดยสถานฝึกวิชาชีพเอง

รัฐบาลและหน่วยงานต้นสังกัดของสถานฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการทางกายจะต้องจัดสรร บุคลากร งบประมาณ ครุภัณฑ์ วัสดุ ที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกทักษะวิชาชีพให้คนพิการทางกายให้ พอเพียง ซึ่งปัจจุบันบุคลากรยังไม่เพียงพอทั้งผู้สอน บุคลากรบางสาขาไม่มีอยู่ประจำในสถานฝึก วิชาชีพ เช่น นักกายภาพบำบัด นักแนะแนวอาชีพ นักจิตวิทยา งบประมาณที่จัดสรรให้สถานฝึก วิชาชีพยังมีน้อยไม่เพียงพอต่อการจัดซื้อจัดหาครุภัณฑ์ และวัสดุที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพซึ่งที่อยู่เดิม

ก็ล้ำสมัยไม่ทันต่อเทคโนโลยีที่ใช้อยู่จริงในโลกของวิชาชีพ นอกจากนี้จะต้องจัดทำระบบประกันคุณภาพเพื่อการควบคุมและดูแลให้สถานฝึกวิชาชีพมีมาตรฐานของการจัดการฝึกวิชาชีพที่เป็นมาตรฐานสากลสามารถเทียบเคียงกับสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านวิชาชีพอื่น ๆ เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา

3. การพัฒนาการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

แนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งน้อมจิตต์ (2547 อ้างถึงในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) ได้กล่าวถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (community-based rehabilitation : CBR) ว่าหมายถึง ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชนเป็นการสร้างโอกาสให้คนพิการเท่าเทียมกับคนปกติ งาน CBR จึงเป็นลักษณะนโยบายนำไปสู่การปฏิบัติ โดยพยายามที่จะรวมให้คนพิการ ครอบครัว และชุมชน ให้ได้รับสุขภาพ การศึกษา อาชีพ และบริการสังคมต่างๆ ตามความเหมาะสม ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษา อบรม และการฝึกวิชาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น (นิตยา และคณะ, 2546) ดังนั้นองค์กรปกครองท้องถิ่นควรมีบทบาทในการฝึกทักษะวิชาชีพให้กับคนพิการ แต่การที่จะดำเนินการได้จะต้องผ่านการประเมินความพร้อมก่อนว่ามีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการเรียนการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการโดยเฉพาะวิชาชีพที่ต้องใช้ทักษะสูงซึ่งต้องผ่านการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกฝนความชำนาญจนสามารถนำความรู้และทักษะวิชาชีพไปใช้ในการประกอบอาชีพ ณ สถานประกอบการหรือประกอบอาชีพอิสระเลี้ยงตนเองได้ แต่ในปัจจุบันในส่วนของจัดการอบรมและการฝึกวิชาชีพยังไม่มีมาตรฐานรองรับที่ชัดเจนว่าหน่วยงานใดเป็นผู้ประเมินความพร้อมขององค์กรปกครองท้องถิ่น และจะต้องหาคำตอบว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นที่พร้อมจะจัดการอบรมและฝึกวิชาชีพคนพิการควรมีลักษณะอย่างไร รวมถึงใช้เกณฑ์ในการประเมินความพร้อมมาตรฐานและตัวชี้วัดขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการฝึกวิชาชีพควรมีลักษณะอย่างไร และประกอบด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง ซึ่งการฝึกวิชาชีพมีกระบวนการและองค์ประกอบต่าง ๆ มากมายไม่น้อยไปกว่าการจัดการศึกษาทั่วไป ดังนั้นต้องมีหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการประเมินความพร้อมและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการขององค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 3 ประการ คือ การพัฒนาความพร้อมและมาตรฐานของสถานฝึกวิชาชีพ นโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐ และการวิจัยเพื่อพัฒนาการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายดังต่อไปนี้

การพัฒนาความพร้อมและมาตรฐานของสถานฝึกวิชาชีพ

จากการศึกษาสถานภาพการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายในปัจจุบัน พบว่าสถานฝึกวิชาชีพยังขาดความพร้อมในการฝึกวิชาชีพ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. **ด้านผู้สอนวิชาชีพ** ปัจจุบันยังขาดแคลนผู้สอนคนพิการอยู่มาก อัตรากำลังที่มีอยู่ไม่มีพอต่อการสอนและควบคุมดูแลผู้เรียนพิการที่ต้องให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ อีกทั้งผู้สอนยังขาดการส่งเสริมให้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้านวิชาชีพ จากผลการวิจัยครั้งนี้พบประเด็นปัญหาสำคัญของผู้สอนคือ ผู้สอนยังไม่มีความพร้อมด้านคุณลักษณะเฉพาะผู้สอน การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกวิชาชีพให้กับผู้เรียน การจัดทำแผนการเรียนตามเนื้อหาและสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนและการจัดสภาพแวดล้อม การประเมินผลการฝึกวิชาชีพ และการจัดทำประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องพัฒนาครูผู้สอนให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการฝึกวิชาชีพให้กับผู้สอนอย่างเพียงพอด้วย และที่สำคัญตัวผู้สอนเองจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนให้มีความพร้อมทั้งความรู้ความสามารถและจิตใจในการทำงานร่วมกับคนพิการ

2. **ด้านหลักสูตรวิชาชีพ** ปัจจุบันหลักสูตรของศูนย์ฝึกวิชาชีพส่วนมากอยู่ในระหว่างการปรับปรุงหลักสูตร เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่เก่าและไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงานปัจจุบัน ดังนั้นการปรับปรุงหลักสูตรของศูนย์ฝึกวิชาชีพจะต้องคำนึงถึงความต้องการของสถานประกอบการ ตลาดแรงงาน รวมทั้งการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการด้วย

3. **ด้านสถานที่ฝึกวิชาชีพและวัสดุอุปกรณ์** สถานที่ฝึกวิชาชีพยังไม่ได้มาตรฐานในด้านกายภาพ อีกทั้งทุกศูนย์ฝึกยังขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องมือฝึกวิชาชีพ โดยเฉพาะวัสดุสิ้นเปลืองต่าง ๆ นอกจากนี้เครื่องมือและเครื่องจักรที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพล้าสมัยไม่ทันต่อ

เทคโนโลยีที่ใช้อยู่จริงในปัจจุบัน และไม่สอดคล้องกับที่ใช้อยู่ในตลาดแรงงานและอุตสาหกรรมใหม่ ดังนั้นสถานฝึกวิชาชีพต้องพัฒนาในประเด็นดังกล่าวให้ได้มาตรฐาน

4. **ด้านบุคลากรสนับสนุนต่าง ๆ** นอกจากผู้สอนแล้วจำเป็นต้องมีบุคลากรสนับสนุน ได้แก่ ได้แก่ นักกายภาพบำบัด (physical therapist) นักแนะแนวอาชีพ (vocational guidance officer) นักจัดหางานหรือบรรจงาน (job exploration or job placement) บุคลากรในแต่ละสาขาดังกล่าวยังขาดแคลนไม่มีประจำการในศูนย์ฝึกวิชาชีพ โดยเฉพาะนักกายภาพบำบัดซึ่งเชิญมาให้การบำบัดด้านกายภาพของผู้เรียนเป็นครั้งคราว สถานการณ์ปัจจุบันครูผู้สอนวิชาชีพทำหน้าที่หลายหน้าที่ได้แก่ นักจิตวิทยาให้คำปรึกษา นักแนะแนวอาชีพ นักจัดหางาน การไม่มีความชำนาญเฉพาะทำให้กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควรจะเป็น จึงต้องเร่งเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรสนับสนุนเหล่านี้อย่างจริงจัง

5. **ด้านมาตรฐานการประเมินสมรรถภาพทางอาชีพ** ได้แก่ การกำหนดหลักเกณฑ์รูปแบบ และการประเมินความพร้อมของคนพิการก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน ปัจจุบันสถานฝึกวิชาชีพยังไม่มีมาตรฐานการประเมินสมรรถภาพทางอาชีพที่จัดภายในหน่วยงานของตนเอง ส่วนมากจะส่งผู้เรียนที่สำเร็จการฝึกวิชาชีพไปทดสอบทักษะฝีมือที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งเป็นการส่งเฉพาะผู้เรียนบางคนเท่านั้น ดังนั้นต้องจัดทำมาตรฐานวิชาชีพให้เป็นฐานรองรับการประเมิน

6. **ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ** จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าศูนย์ฝึกวิชาชีพที่เป็นตัวอย่างในการเก็บข้อมูลวิจัยมีบริบทที่แตกต่างกัน มีทั้งที่สังกัดกระทรวงกลาโหม สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเกือบทั้งหมดไม่มีระบบการประกันคุณภาพ ยกเว้นโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่มีระบบการจัดการฝึกวิชาชีพที่ดีกว่าหน่วยอื่น ๆ ทั้งในเรื่องของกิจกรรมการเรียนการฝึกวิชาชีพ การจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมในการฝึกวิชาชีพ ทั้งนี้การที่มีระบบที่ดีกว่าอาจเนื่องมาจากการมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ เพราะเป็นหน่วยงานภาคเอกชนที่มีผู้ให้การสนับสนุนมากโดยเฉพาะเงินบริจาคจากศาสนจักรโรมันคาทอลิก รวมทั้งมีระบบประกันคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเข้ามามีส่วนในการควบคุมคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นจึงเป็นหน่วยงานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการที่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีในการศึกษาและสามารถนำระบบการจัดการฝึกวิชาชีพของโรงเรียนมาเป็นแนวทางฝึกวิชาชีพสำหรับหน่วยงานอื่น ๆ ได้ และจากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าการนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการควบคุมคุณภาพการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะทำให้การฝึกวิชาชีพคนพิการมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากขึ้น

นโยบายการสนับสนุนจากภาครัฐ

จากสถานการณ์ปัญหาการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าภาครัฐยังขาดความเอาใจใส่ในการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพสำหรับคนพิการอย่างจริงจัง การจัดสรรงบประมาณด้านการฝึกวิชาชีพยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาให้คนพิการให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้ และยังขาดการสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักคณะกรรมการการศึกษา กรมพัฒนา ฝีมือแรงงาน การจัดหาแหล่งงานรองรับคนพิการที่ผ่านการฟื้นฟูอาชีพ อีกทั้งการจัดหาตลาดสำหรับจำหน่ายสินค้าหรือบริการจากคนพิการที่ประกอบอาชีพอิสระยังไม่มีมาตรการหรือนโยบายส่งเสริมที่ชัดเจน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพคนพิการเป็นรูปธรรมได้รัฐบาลควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอาชีพคนพิการและบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยแยกเป็นยุทธศาสตร์หลักไม่รวมอยู่ในกลุ่มด้อยโอกาสต่าง ๆ ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 นั้น เน้นการพัฒนาคุณภาพคนโดยรวมคนพิการเข้าไว้ในกลุ่มคนด้อยโอกาส เช่น คนชรา และคนยากจน ทำให้การดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการไม่เด่นชัดในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประสบอยู่ จึงได้จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 ขึ้น ซึ่งการดำเนินงานต่าง ๆ ตามแผนฯ ยังไม่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ ดังนั้นรัฐบาลจะต้องบรรจุแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ด้วย รวมทั้งกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพ โดยการส่งเสริมอาชีพอิสระคนพิการตามแนวทางหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดระบบการเตรียมความพร้อมคนพิการในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมการฝึกอาชีพคนพิการโดยชุมชนและเครือข่ายองค์กรคนพิการในระดับจังหวัดเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือและส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ ทั้งนี้จะต้องสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณในการดำเนินการอย่างเพียงพอ มีระบบการตลาดสำหรับการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตโดยคนพิการ

2. จัดทำโครงการณรงค์ให้สถานประกอบการจ้างคนพิการเข้าทำงานมากขึ้น รวมทั้งปรับปรุงระบบภาษีให้เอื้อต่อสถานประกอบการที่รับคนพิการเข้าทำงาน เช่น การลดหย่อนภาษีรายได้มากขึ้น และสามารถนำค่าใช้จ่ายในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสถานประกอบการการมาลดหย่อนภาษีได้เป็นต้น

3. ส่งเสริมและให้บริการกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ กรณีที่คนพิการไม่สามารถเข้าสู่ระบบการจ้างงานหรือไม่ประสงค์ที่จะเข้าสู่ระบบการจ้างงานนั้น เพื่อให้คนพิการสามารถพึ่งพิงตนเองได้ทางเศรษฐกิจและเป็นการพัฒนาศักยภาพ ภูมิปัญญาของคนพิการแล้ว ภาครัฐควรมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมอาชีพอิสระตามความรู้ความสามารถของคนพิการ โดยอาจส่งเสริมการทำธุรกิจขนาดย่อม ส่งเสริมให้สถาบันการเงินภาคเอกชนเข้ามามีส่วนให้การสนับสนุนการกู้ยืมเงินซึ่งภาครัฐจะเป็นผู้ค้ำประกันภายในวงเงินที่กำหนด ดังนั้นการให้กู้ยืมเงินจะต้องมีกระบวนการที่เป็นระบบและทั่วถึงแก่คนพิการทุกประเภท มีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนพิการ กรณีที่คนพิการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพก็ให้สามารถขยายวงเงินกู้ได้เพิ่มขึ้น

4. สร้างความพร้อมของส่วนราชการท้องถิ่นในการถ่ายโอนภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และรองรับรูปแบบของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (community-based rehabilitation: CBR) เน้นการฝึกวิชาชีพที่มีอยู่ในชุมชน อาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งวัสดุอุปกรณ์ วิทยากร ที่สำคัญต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนเป็นฐานของการส่งเสริมการดำรงชีวิตอิสระพึ่งตนเองได้ของคนพิการ (independent living) ในชุมชน รัฐจะต้องสร้างความเข้มแข็งให้หน่วยงานที่รับการถ่ายโอนอำนาจ โดยต้องกำหนดขอบเขตงาน อำนาจหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการด้านต่าง ๆ รวมทั้งต้องมีการตรวจสอบขั้นตอนและเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ภาครัฐต้องกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดและต้องมีหน่วยของรัฐที่ทำหน้าที่ในการประเมินความพร้อมและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการขององค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมด้วย รวมทั้งจะต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อรองรับการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการในชุมชนด้วย

การวิจัยเพื่อพัฒนาการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้พบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะวิชาชีพ การฝึกวิชาชีพ ของคนพิการประเภทต่าง ๆ น้อยมากในประเทศไทย ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งของการขาดข้อมูลที่สำคัญในการวางแผนจัดการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการ หากจะนำผลการวิจัยเกี่ยวกับคนพิการต่างประเทศมาใช้ในการวางแผนของไทยก็คงไม่เหมาะสมเนื่องจากมีบริบทต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จากการศึกษาพบว่างานวิจัยของไทยส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการ ปัญหา และอุปสรรคของคนพิการที่เข้ารับการฝึกอาชีพ ยังไม่มีงานวิจัยที่เชื่อมโยงหรือสนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะวิชาชีพที่ชัดเจนจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้ ซึ่งการฟื้นฟู

สมรรถภาพคนพิการจะต้องเน้นกระบวนการที่สามารถพัฒนาให้คนพิการมีความรู้ความสามารถในทักษะวิชาชีพตลอดจนนำความรู้ความสามารถที่ได้จากการฝึกฝนไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้โดยไม่เป็นภาระแก่สังคม ดังนั้นผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการด้วยรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับบริบทที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลคนพิการ พบว่า คนพิการมีหลายประเภทแต่กลุ่มที่ใหญ่ที่สุดก็คือคนพิการทางกาย ถ้าสามารถพัฒนากลุ่มนี้ให้มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพจนสามารถไปปฏิบัติวิชาชีพในสถานประกอบหรือประกอบอาชีพอิสระเลี้ยงตนเองได้ก็จะทำให้รัฐลดภาระในการช่วยเหลือ อีกทั้งทั้งคนพิการที่เลี้ยงตนเองได้ก็จะสามารถเสียภาษีให้รัฐไปใช้ในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ต่อไป การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย” นี้ทำให้ทราบวิชาชีพที่สอดคล้องกับสภาพความพิการของคนพิการทางกายลักษณะต่าง ๆ และได้รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่จะสามารถพัฒนาให้คนพิการทางกายมีความรู้ความสามารถในทักษะวิชาชีพจนสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยใคร่ขอเสนอให้มี “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ” ในการนำรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้จริงกับสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายและองค์กรปกครองท้องถิ่นที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 นอกจากนี้ควรมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพสำหรับคนพิการที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการในปัจจุบันและสอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดอาชีพในอนาคต

นอกจากนี้จากการประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ทำให้ทราบว่าสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทดแทนความพิการของร่างกายสำหรับในการฝึกหรือปฏิบัติวิชาชีพมีความสำคัญในการประกอบอาชีพของคนพิการ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนพิการต้องลงทุนเองและรัฐไม่สามารถจัดหาให้ได้เนื่องจากมีราคาแพง ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและแนวทางในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทดแทนร่างกายที่พิการสำหรับใช้ในการฝึกหรือปฏิบัติวิชาชีพสาขาต่าง ๆ การวิจัยที่กล่าวมาในข้างต้นจะช่วยเติมเต็มให้การพัฒนาศักยภาพคนพิการด้านการฝึกวิชาชีพมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

จากข้อเสนอแนะทั้ง 3 ประเด็นหลักที่กล่าวข้างต้นสามารถสรุปประเด็นข้อเสนอแนะและมาตรการได้ดังนี้ (ตารางที่ 128)

ตารางที่ 128 ประเด็นข้อเสนอแนะและมาตรการ

ประเด็นเสนอแนะ	ข้อเสนอมาตรการ
① ด้านนโยบายการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายในสถานฝึกวิชาชีพ	1.1 ด้านผู้สอน ควรจะจัดอัตรากำลังให้เพียงพอต่อภาระงานสอนและควบคุมดูแลคนพิการระหว่างฝึกวิชาชีพรวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาความรู้และพัฒนาทักษะวิชาชีพให้กับผู้สอนให้มีประสิทธิภาพ 1.2 ด้านสถานที่ฝึกวิชาชีพ ควรพัฒนาสถานฝึกวิชาชีพให้มีมาตรฐานทั้งทางด้านกายภาพและการฝึกวิชาชีพ 1.3 ด้านอุปกรณ์และเครื่องมือฝึกวิชาชีพ ควรจัดสรรวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งครุภัณฑ์ที่ใช้ในการฝึกวิชาชีพให้เพียงพอและมีความทันสมัยต่อการใช้งานจริงในตลาดแรงงาน 1.4 ด้านบุคลากรสนับสนุนต่าง ๆ ควรจัดสรรอัตรานักกายภาพบำบัด (physical therapist) นักแนะแนวอาชีพ (vocational guidance specialist) นักจัดหางานหรือบรรจุนาน (job exploration or job placement specialist) ให้มีประจำสถานฝึกวิชาชีพเพราะบุคลากรเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในระหว่างการฝึกวิชาชีพในสถานฝึกและหลังสำเร็จการฝึกวิชาชีพ 1.5 ด้านมาตรฐานการประเมินสมรรถภาพทางอาชีพ สถานฝึกวิชาชีพควรกำหนดหลักเกณฑ์ รูปแบบ และการประเมินความพร้อมของคนพิการก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยจัดทำขึ้นภายใน หรือมาจากมาตรฐานกลางที่หน่วยงานต้นสังกัดจัดทำขึ้น หรือใช้เกณฑ์ของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน 1.6 ด้านการประกันคุณภาพการฝึกวิชาชีพ ควรนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการควบคุมคุณภาพการฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการเพราะจะทำให้การฝึกวิชาชีพคนพิการมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากขึ้น

ตารางที่ 128 (ต่อ)

ประเด็นเสนอแนะ	ข้อเสนอมาตรการ
๒ ด้านนโยบายการสนับสนุน จากภาครัฐ	2.1 รัฐบาลควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอาชีพ คนพิการไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยกำหนดให้เป็น ยุทธศาสตร์หลัก มีนโยบายและมาตรการที่ชัดเจน ในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพ มีการจัดระบบการ เตรียมความพร้อมคนพิการในการประกอบอาชีพ การฝึกวิชาชีพ การจัดระบบการจัดหางาน การ ส่งเสริมให้องค์กรชุมชน องค์กรคนพิการ และ องค์กรเอกชนในการร่วมจัดโครงการอาชีพ รวมทั้งการประสานหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนในการนำแผนและนโยบายไปสู่การ ปฏิบัติ 2.2 จัดทำโครงการรณรงค์ให้สถานประกอบการจ้างคน พิการเข้าทำงานมากขึ้น รวมทั้งปรับปรุงระบบภาษี เพื่อเป็นแรงจูงใจต่อสถานประกอบการที่รับคน พิการเข้าทำงาน เช่น การลดหย่อนภาษีรายได้มาก ขึ้น และสามารถนำค่าใช้จ่ายในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการในสถานประกอบการ มาลดหย่อนภาษีได้เป็นต้น 2.3 ส่งเสริมและให้บริการกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ อิสระของคนพิการ กรณีที่คนพิการไม่สามารถเข้าสู่ ระบบการจ้างงานหรือไม่ประสงค์ที่จะเข้าสู่ระบบ การจ้างงาน โดยการส่งเสริมการทำธุรกิจขนาดย่อม ส่งเสริมให้สถาบันการเงินภาคเอกชนเข้ามามีส่วน ให้การสนับสนุนการกู้ยืมเงินซึ่งภาครัฐจะเป็นผู้ค้ำ ประกันภายในวงเงินที่กำหนด มีกระบวนการที่เป็น ระบบและทั่วถึงแก่คนพิการทุกประเภท มีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ของคนพิการ

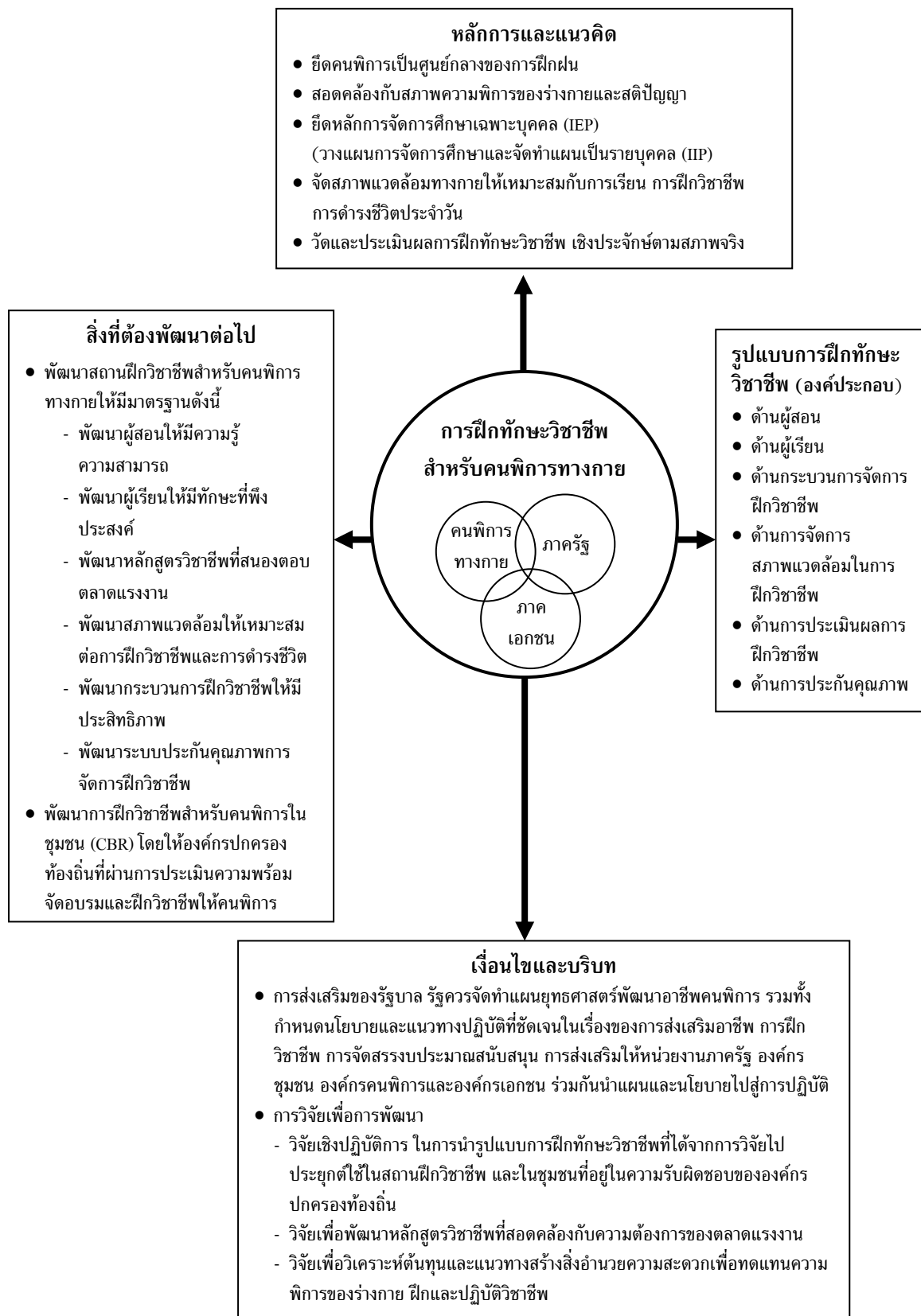
ตารางที่ 128 (ต่อ)

ประเด็นเสนอแนะ	ข้อเสนอมาตรการ
๒ ด้านนโยบายการสนับสนุน จากภาครัฐ (ต่อ)	2.4 สร้างความพร้อมของส่วนราชการท้องถิ่นในการถ่ายโอนภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยให้คนพิการได้ฝึกทักษะวิชาชีพภายในชุมชนของตนเองเป็นรูปแบบของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (community-based rehabilitation: CBR) เน้นการฝึกวิชาชีพที่มีอยู่ในชุม อาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ที่สำคัญต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดในชุมชนและท้องถิ่น มีการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ รวมทั้งงบประมาณเพื่อรองรับการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการในชุมชน มีหน่วยของรัฐที่ทำหน้าที่ในการประเมินความพร้อมและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการขององค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม
๓ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย	3.1 ส่งเสริมให้มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะวิชาชีพ การฝึกวิชาชีพ ของคนพิการประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางแผนพัฒนาอาชีพสำหรับคนพิการต่อไป 3.2 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในการนำรูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้จริงกับสถานฝึกวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกายและองค์กรปกครองท้องถิ่นที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดการฝึกวิชาชีพให้กับคนพิการ

ตารางที่ 128 (ต่อ)

ประเด็นเสนอแนะ	ข้อเสนอมาตรการ
๓ การวิจัยเพื่อพัฒนาการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย (ต่อ)	3.3 ควรมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพสำหรับคนพิการที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการในปัจจุบันและสอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดอาชีพในอนาคต 3.4 ควรมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและแนวทางในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทดแทนร่างกายที่พิการสำหรับใช้ในการฝึกหรือปฏิบัติวิชาชีพสาขาต่าง ๆ

ภาพรวมทั้งหมดของผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย” นี้สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 73

ภาพที่ 73 ภาพรวมผลการวิจัย “รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย”